การสอนปรัชญาและศาสนาเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

Philosophy and religions instruction to develop the 21st century skills

เพชรวิภา คงอ่ำ

บทคัดย่อ

ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 นั้นมีความสำคัญยิ่งต่อนิสิตนักศึกษาในปัจจุบัน ในบทความนี้มีการสังเคราะห์ทักษะดังกล่าวออกเป็น 4 ด้านใหญ่ คือ ทักษะด้านพุทธพิสัย ทักษะด้านการสื่อสาร ทักษะสังคม และทักษะการต่อยอดความรู้แบบนำตนเอง การจะพัฒนานิสิตให้มีทักษะดังกล่าวได้ จึงเป็นหน้าที่หนึ่งที่สำคัญของผู้สอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนการสอนในหลักสูตรปรัชญาและศาสนานั้น เน้นที่การสอนให้ผู้เรียนได้ฝึกคิดวิเคราะห์วิพากษ์ซึ่งเป็นทักษะรากฐานที่สำคัญของทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ในบทความนี้จึงจะนำเสนอการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ผ่านการสอนปรัชญาและศาสนา คือ ทักษะด้านพุทธพิสัยสามารถพัฒนาได้ด้วยวิธีการสอนโดยการตรวจสอบความเชื่อและการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก ทักษะด้านการสื่อสารสามารถพัฒนาได้โดยการฝึกอ่าน เขียน วิเคราะห์วิพากษ์ และนำเสนอ ทักษะทางสังคมสามารถพัฒนาได้โดยการเรียนรู้แบบใช้ทีมเป็นฐาน และทักษะการต่อยอดความรู้สามารถพัฒนาได้โดยการสร้างแรงผลักดันในการเรียนรู้และการเรียนรู้แบบนำตนเอง

คำสำคัญ: ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 การสอนปรัชญาและศาสนา

Abstract

21st Century skills are very consequential for present day students. In this paper, there are 4 synthesized 21st century skills represented as follows; cognitive skills, communication skills, social skills, and self-directed knowledge development skills. Developing these skills in students are one of the essential duties of the instructor especially for philosophy and religions instruction as it emphasizes on developing critical thinking skill, the cornerstone of 21st century skills, in students. This paper represents the development of 21st century skills in philosophy and religions instruction as follows; cognitive skills by beliefs examination and problem-based learning, communication skills by reading-writing-criticizing-representing exercises, social skills by team-based learning, and self-directed knowledge development skills by learning motivation building and and self-directed learning.

Keywords: *21st Century skills, Philosophy and Religions Instruction.*

บทนำ

โลกของเราในศตวรรษที่ 21 นี้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศต่างๆ รวมไปถึงการทำงานบางหน้าที่ที่เริ่มมีการนำAIเข้ามาทำงานแทนมนุษย์ ดังนั้นการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับอุดมศึกษาที่อาจถือได้ว่าเป็นการเตรียมพร้อมผู้เรียนให้เข้าสู่โลกของการทำงานจึงต้องมีการพัฒนาทักษะของผู้เรียนเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วดังกล่าวนี้ และเพื่อให้ผู้ที่เรียนจบออกไปมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว รวมทั้งสามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ ดังที่วิจารณ์ พานิช (2556) ได้กล่าวไว้ว่า เราไม่รู้เลยว่าโลกข้างหน้าจะเป็นอย่างไร แต่ลูกศิษย์จะต้องไปมีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงและไม่แน่นอนเช่นนี้ได้ เพราะฉะนั้นเขาต้องมีทักษะที่ซับซ้อนชุดหนึ่ง....ปัจจุบันนี้จุดอ่อนของการศึกษา คือ ไม่ค่อยได้ทักษะที่สำคัญต่อชีวิต ได้แค่วิชาเพื่อเอาไปตอบข้อสอบ ซึ่งผลเพียงแค่นั้นไม่พอ คำกล่าวนี้อาจสะท้อนให้เห็นได้ว่าการศึกษานั้นควรต้องให้ทักษะที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิตและการทำงานในศตวรรษที่ 21 ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะที่ซับซ้อน เช่น ทักษะการคิดขั้นสูงอันจะเป็น

เครื่องมือให้ผู้ที่เรียนจบไปแล้วสามารถปรับตัว พัฒนาตนเอง และต่อยอดองค์ความรู้เดิมของตนเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตและการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของ Wagner (2008) ที่ว่า ผู้ประกอบการ เจ้าของห้างร้านและบริษัทต่างๆนั้นต้องการให้พนักงานทุกคนเป็น “คนทำงานที่มีความรู้” (knowledge worker) คือเป็นผู้ที่สามารถคิดต่อยอดได้ว่าจะพัฒนาผลิตภัณฑ์ กระบวนการ หรือการบริการของบริษัทอย่างต่อเนื่องได้อย่างไร และที่ยิ่งไปกว่านั้นก็ยังพบว่า สิ่งที่เป็นความท้าทายและสร้างแรงกดดันอย่างมากให้กับผู้บริหารของบริษัทไม่ว่าจะเป็นผู้ผลิตสินค้าหรือบริการใด คือ จะทำในสิ่งที่ต้องคิดขึ้นมาใหม่อย่างแหวกแนวและไม่เคยมีการทำมาก่อนได้อย่างไร เนื่องจากตลาดและสภาพแวดล้อมในปัจจุบันนี้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเกินกว่าที่จะมีเพียงการพัฒนาสินค้าหรือบริการเพิ่มขึ้นจากของเดิมเท่านั้น ข้อค้นพบดังกล่าวนี้อาจสะท้อนให้เห็นได้ว่า ทักษะการคิดขั้นสูงไม่ว่าจะเป็นการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และต่อยอด รวมทั้งการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และทักษะการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ล้วนแล้วแต่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำงานในศตวรรษที่ 21 เพื่อให้เป็นคนทำงานที่มีความรู้ อีกทั้งยังอาจสะท้อนให้เห็นได้อีกด้วยว่า นอกจากการเรียนในสาขาวิชาต่างๆแล้ว การฝึกให้ผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาได้มีการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 นั้นมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้ผู้เรียนได้นำทักษะดังกล่าวนี้ไปประยุกต์ใช้กับความรู้เฉพาะสาขาที่ได้เรียนมาในการทำงาน พัฒนาตนเอง และต่อยอดองค์ความรู้เดิมต่อไป

ดังที่ได้กล่าวข้างต้นว่าสังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และผู้เรียนจำเป็นต้องมีทักษะทางปัญญา เพื่อเป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิต การทำงาน และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องต่อไป การสอนปรัชญาและศาสนาจึงดูจะมีความจำเป็นต้องเตรียมพร้อมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ด้วยเช่นกัน และอีกทั้งด้วยแก่นของการศึกษาและการสอนปรัชญาและศาสนา คือ การทำปรัชญา ที่เป็นการฝึกให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะทางปัญญาไม่ว่าจะเป็นการคิดวิเคราะห์ การคิดเชิงวิพากษ์ การคิดเชิงบูรณาการ จึงน่าจะทำให้การสอนปรัชญาและศาสนามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ได้เป็นอย่างดี ซึ่งสำหรับบทความนี้ สิ่งที่ผู้เขียนจะทำต่อไปเป็นอันดับแรกคือ อธิบายและสังเคราะห์ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เพื่อนำไปสู่การออกแบบการเรียนการสอนปรัชญาและศาสนาเพื่อพัฒนาทักษะดังกล่าวนี้ จากนั้นจึงอธิบายถึงความหมายของสอนปรัชญาและศาสนา แล้วต่อด้วยการแสดงถึงแนวทางการสอนปรัชญาและศาสนาเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ต่อไป ซึ่งจะอยู่ในหัวข้อที่ว่า การสอนปรัชญาและศาสนาสามารถพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างไร และสุดท้ายจึงเป็นการสรุปรวบยอดถึงประเด็นสำคัญของบทความนี้

ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 นั้น นักวิชาการและองค์กรต่างๆได้เสนอแนวคิดไว้ค่อนข้างหลากหลาย ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 2 ด้านใหญ่ๆ คือ ด้านเกี่ยวกับความรู้ที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 และด้านทักษะที่เป็นเครื่องมือเพื่อนำความรู้ที่มีไปประยุกต์ใช้ในการทำงานและการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ดังแสดงให้เห็นในตารางที่ 1 ต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักวิชาการและองค์กรต่าง ๆ

The Partnership for 21st Century Skills (2008)	David T. Conley and the Educational Policy Improvement Center (2011)	Tony Wagner (and the Change Leadership Group at the Harvard Graduate School of Education) (2008)
1. ความรู้วิชาแกน (ภาษาอังกฤษ : การอ่านหรือสุนทรียะทางภาษา ภาษาต่างประเทศ ศิลปะ คณิตศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์	**1. กลยุทธ์ทางปัญญา** (การกำหนดปัญหา การค้นคว้าวิจัย การตีความ การสื่อสาร และความแม่นยำ)	1. การคิดเชิงวิจารณญาณ และการแก้ปัญหา 2. การร่วมมือข้ามเครือข่าย และการนำโดยแรงผลักดันหรือแรงบันดาลใจ

The Partnership for 21st Century Skills (2008)	David T. Conley and the Educational Policy Improvement Center (2011)	Tony Wagner (and the Change Leadership Group at the Harvard Graduate School of Education) (2008)
ประวัติศาสตร์ รัฐและความเป็นพลเมือง **2. สาระการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21** (การตระหนักเกี่ยวกับโลก การเงิน/ เศรษฐศาสตร์/ ธุรกิจและการประกอบการ ความเป็นพลเมือง และสุขภาวะ) **3. ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม** (ทักษะความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ทักษะการคิดวิจารณญาณและการแก้ปัญหา ทักษะการสื่อสารและการร่วมมือ) **4. ทักษะด้านข้อมูล สารสนเทศ และเทคโนโลยี** (ทักษะด้านข้อมูล ทักษะด้านสารสนเทศ ทักษะด้านข้อมูลและเทคโนโลยีการสื่อสาร หรือ ICT) **5. ทักษะด้านชีวิตและการทำงาน** (ความยืดหยุ่นและการสามารถปรับตัวได้ การคิดริเริ่มและการนำตนเอง ทักษะทางสังคมและทักษะข้ามวัฒนธรรม การมีผลิตภาพและการสามารถตรวจสอบได้ และความเป็นผู้นำและความรับผิดชอบ)	**2. ความรู้ด้านเนื้อหาวิชา** (ความรู้ในคำสำคัญและคำศัพท์เฉพาะต่างๆ ข้อมูลเชิงข้อเท็จจริง การเชื่อมโยงแนวคิดและการจัดระบบมโนทัศน์ต่างๆ) **3. ทักษะและเทคนิคการเรียนรู้** (การจัดการเวลา ทักษะการเรียนรู้ การตั้งเป้าหมายการเรียนรู้ด้วยตนเอง การตระหนักในตนเอง ความวิริยะอุตสาหะ การเรียนรู้แบบร่วมมือ ความชำนาญด้านเทคโนโลยี **4. การประยุกต์ใช้ความรู้และทักษะต่าง ๆ** (การรู้ถึงทางเลือกของตนเองเมื่อเข้าไปอยู่ในสถานการณ์หรือบริบทใหม่ๆ การรู้จักขั้นตอนและวิธีการดำเนินการเมื่ออยู่ในสถานการณ์ใหม่ เช่น การสมัครเข้าเรียนหรือสมัครเข้าทำงาน การรู้จักประเมินสภาพการเงินของตนเอง การรู้จักวัฒนธรรมขององค์กรหรือสถานศึกษาที่เพิ่งเข้าไปทำงานหรือศึกษา และการรู้จักตนเอง)	3. ความคล่องแคล่วกระฉับกระเฉง และการสามารถปรับตัวได้ 4. การริเริ่มและความเป็นผู้ประกอบการ 5. การมีความสามารถในการสื่อสารทั้งทางการพูดเขียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ 6. การสามารถเข้าถึงและวิเคราะห์ข้อมูลได้ 7. การมีความอยากรู้และจินตนาการ

จากองค์ประกอบของทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ดังแสดงในตารางที่ 1 สามารถสังเคราะห์ได้เป็น 9 ด้าน ดังนี้

1.ทักษะความรู้และการตระหนักเกี่ยวกับโลกรอบตัว
2.ทักษะการประยุกต์ใช้
3.ทักษะการคิดวิจารณญาณและการแก้ปัญหา
4.ทักษะความคิดริเริ่มและความคิดสร้างสรรค์
5.ทักษะด้านข้อมูล เทคโนโลยีและสารสนเทศ
6.ทักษะการสื่อสารทั้งการพูดและเขียน
7.ทักษะการทำงานเป็นทีม ความเป็นผู้นำ และความรับผิดชอบ

8.ทักษะทางสังคม และทักษะข้ามวัฒนธรรมหรือข้ามเครือข่าย

9.ทักษะการเรียนรู้แบบนำตนเอง

ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ทั้ง 9 ด้านนี้ สามารถสังเคราะห์ได้เป็น 4 กลุ่ม ดังแสดงให้เห็นในแผนภาพที่ 1 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 องค์ประกอบของทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

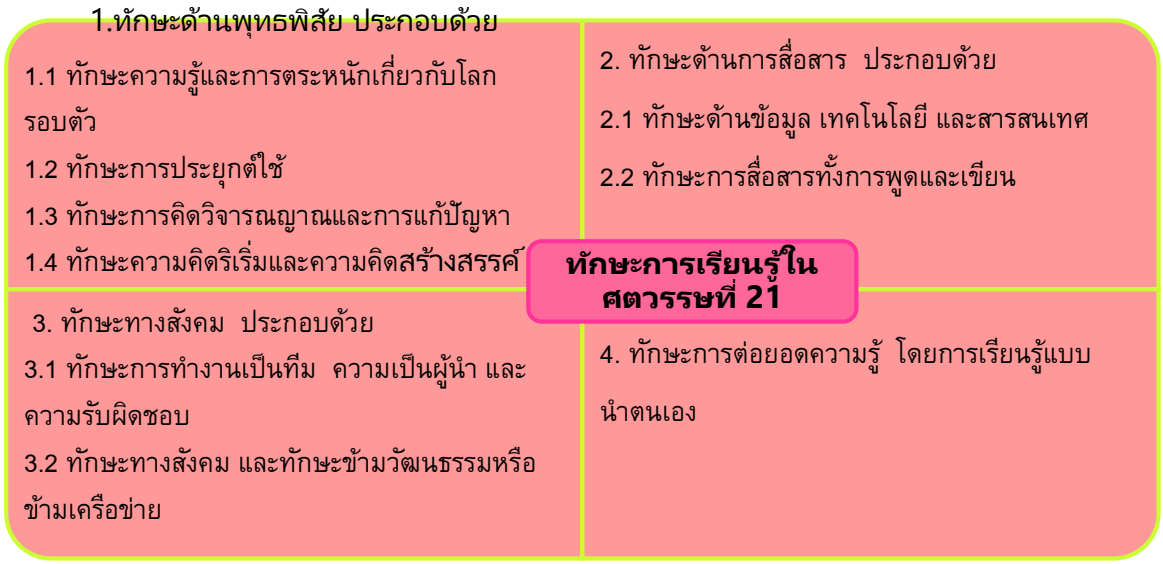

ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ทั้ง 4 ด้านดังข้างต้นนี้ควรมีการพัฒนาอย่างควบคู่กันไป กล่าวคือ ทักษะด้านการสื่อสารจะเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากมีการวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆโดยใช้ความคิดวิจารณญาณ ซึ่งเป็นเรื่องของทักษะด้านพุทธพิสัย และในขณะเดียวกัน การจะมีความรู้และความตระหนักเกี่ยวกับโลกรอบตัวได้ ก็อาจต้องมีทักษะด้านข้อมูลและสารสนเทศควบคู่กันไปด้วย ส่วนทักษะทางสังคมอาจไม่สามารถเกิดขึ้นได้ หากขาดทักษะที่เหลือทั้ง 3 ด้าน เช่น ในการทำงานเป็นทีมและความเป็นผู้นำ หากขาดทักษะการคิดวิจารณญาณและการแก้ปัญหา รวมทั้งหากมีการสื่อสารที่ไม่ชัดเจนและสมาชิกในกลุ่มไม่สามารถแสวงหาความรู้หรือต่อยอดความรู้ด้วยตนเองได้ การดำเนินงานของกลุ่มก็อาจประสบผลสำเร็จได้ยาก ส่วนทักษะการต่อยอดความรู้ก็อาจไม่สามารถเกิดขึ้นได้ หากขาดทักษะที่เหลือทั้ง 3 ด้านเช่นกัน กล่าวคือ ในการเรียนรู้แบบนำตนเอง ผู้เรียนจะต้องสามารถวิเคราะห์สังเคราะห์และเลือกในสิ่งที่ตนต้องการต่อยอดจากความรู้ของตนเองได้ ซึ่งจะต้องใช้ทั้งการคิดวิจารณญาณ การแสวงหาความรู้ใหม่ๆจากแหล่งสารสนเทศต่างๆหรืออาจต้องมีการสื่อสารพูดคุยอภิปรายกับผู้อื่นเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ที่ต้องการต่อยอดนี้ รวมทั้งอาจต้องทำความเข้าใจกับความรู้ใหม่ในบริบทการเรียนรู้หรือในวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากเดิมด้วย

การสอนปรัชญาและศาสนาคืออะไร

ก่อนที่จะกล่าวถึงว่าการสอนปรัชญาและศาสนาคืออะไร ผู้เขียนจะขออธิบายถึงการศึกษาปรัชญาและศาสนาก่อนว่ามีลักษณะอย่างไร และแก่นของการศึกษาในศาสตร์นี้เป็นอย่างไร แล้วจึงจะนำสู่เรื่องของความหมายของการสอนปรัชญาและศาสนาต่อไป

ปรัชญานับเป็นศาสตร์ที่เก่าแก่มากที่สุดศาสตร์หนึ่งของโลกอันเป็นกิจกรรมทางปัญญาที่เกิดขึ้นเมื่อมนุษย์เกิดความสงสัยในสิ่งรอบตัว เช่น โลกนี้เกิดขึ้นมาได้อย่างไร เป้าหมายในการมีชีวิตอยู่ของมนุษย์คืออะไร ความดีคืออะไร และมีเกณฑ์ตัดสินอย่างไร การศึกษาปรัชญาในปัจจุบันนี้อาจแบ่งได้เป็น 3 สายใหญ่ๆ คือ ปรัชญาสายวิเคราะห์

(Analytic philosophy) ปรัชญาสายภาคพื้นทวีป (Continental philosophy) และปรัชญาสายปฏิบัตินิยม (Pragmatism) ซึ่งทั้ง 3 สายนี้มี"การทำปรัชญา" (Doing Philosophy หรือ Philosophizing) ซึ่งก็คือ แบบแผน วิธีการหรือแนวทาง อันเป็นเครื่องมือหลักที่ใช้ในการศึกษาปรัชญาที่แตกต่างกันไป การทำปรัชญาของนักปรัชญาสายวิเคราะห์ จะเน้นที่การใช้วิธีการทางตรรกะ และการวิเคราะห์มโนทัศน์ต่างๆ เช่น การวิเคราะห์แยกย่อยแนวคิดเรื่อง "ความหมาย" การวิเคราะห์สัมพันธ์เชิงตรรกะของแนวคิดต่างๆ เป็นต้น (Prado, 2003) ส่วนการทำปรัชญาของนักปรัชญาสายภาคพื้นทวีป แม้จะไม่ได้ปฏิเสธวิธีการทางตรรกะ แต่ก็ไม่ได้ถือว่าวิธีการทางตรรกะเป็นเครื่องมือหลักในการศึกษาปรัชญา และจะเน้นที่การบูรณาการแนวคิด/มโนทัศน์ทางปรัชญาต่างๆภายใต้กรอบทางสังคม การเมือง และวัฒนธรรม (Prado, 2003; Levy, 2003) และการทำปรัชญาของนักปรัชญาสายปฏิบัตินิยม จะเน้นที่การ "ปฏิบัติ" เชิงปรัชญา คือ การสร้างความกระตือรือร้นทางปรัชญา หรือความกระตือรือร้นทางปัญญาให้เกิดขึ้น และปลูกฝังให้เป็นวิถีชีวิตของผู้ศึกษา (Lee, 2003) จากการทำปรัชญาทั้ง 3 สาย อาจสรุปได้ว่า สิ่งสำคัญที่ทุกสายมีร่วมกันคือ ผู้ศึกษาจะต้องฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดเชิงวิพากษ์ และการคิดเชิงบูรณาการ โดยฝึกทำจนเป็นนิสัย การทำปรัชญานี้เป็นทักษะที่สำคัญยิ่งในการศึกษาปรัชญา หากผู้ศึกษาไม่สามารถใช้ทักษะดังกล่าวนี้ได้ หรือมีทักษะนี้ไม่เพียงพอ การศึกษาปรัชญาก็อาจไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ด้วยเหตุนี้เองที่การสอนปรัชญาจึงควรต้องเป็นการฝึกให้ผู้เรียนได้ "ทำปรัชญา" เพื่อให้ผู้เรียนได้มีเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาปรัชญาและสามารถใช้เครื่องมือนี้เพื่อสร้างความรู้ทางปรัชญาของตนเองได้ ดังที่เอกศักดิ์ ยุกตะนันท์ (2543) ได้กล่าวในประเด็นนี้ว่า การสอนปรัชญา คือ การทำปรัชญาให้ผู้เรียนดู โดยการนำเอาระเบียบวิธีคิดของสาขาวิชาปรัชญามาสร้างเนื้อหาความรู้จนผู้เรียนเข้าใจมาตรฐานการยอมรับได้ของระเบียบวิธีคิดของสาขาวิชาปรัชญา จนยอมรับเป็นมาตรฐานในระเบียบวิธีคิดของตนเองและสามารถนำไปสร้างความรู้ปรัชญาของตนเองได้ ส่วนในด้านของศาสนานั้น เมื่อมาอยู่ร่วมกันในการสอนปรัชญาและศาสนา การสอนด้านศาสนาของการเรียนการสอนปรัชญาและศาสนาจึงมิใช่เป็นเพียงการสอนเกี่ยวกับประวัติ แนวคิดและแนวปฏิบัติของศาสนาต่างๆเท่านั้น หากแต่เป็นการสอนในเชิงการวิเคราะห์วิพากษ์ การตีความตัวบทในคัมภีร์ต่างๆ รวมทั้งการบูรณาการเพื่อแก้ปัญหาหรือตอบโจทย์ทางสังคมต่างๆ ซึ่งในแง่หนึ่งอาจกล่าวได้ว่ามีความสอดคล้องกับ "การทำปรัชญา" เช่นกัน ในที่นี้ผู้เขียนจึงขอให้ความหมายของการสอนปรัชญาและศาสนาว่าคือ การฝึกให้ผู้เรียนทำปรัชญา โดยการนำระเบียบวิธีคิดของสาขาวิชาปรัชญาและศาสนามาเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ และสร้างความรู้ทางปรัชญาและศาสนาที่มีความเป็นมาตรฐานที่ยอมรับได้ตามระเบียบวิธีคิดของสาขาวิชา

การสอนปรัชญาและศาสนาสามารถพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างไร

เมื่อกล่าวถึงการสอนปรัชญาและศาสนา และการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 หลายคนอาจตั้งข้อสงสัยว่า 2 เรื่องนี้มีความเกี่ยวข้องกันหรือไม่ การสอนในศาสตร์ที่มีความเก่าแก่กว่าสองพันปี จะมีความสัมพันธ์กับทักษะการเรียนรู้ที่เป็นเรื่องใหม่ล่าสุดของศตวรรษที่ 21 ได้อย่างไร ซึ่งสำหรับผู้เขียนเองมีความเห็นว่าทั้งสองเรื่องนี้มีความเกี่ยวข้องกันอย่างยิ่ง และเป็นสิ่งที่เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน โดยในที่นี้จะขออธิบายในประเด็นนี้โดยสังเขปเพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันเบื้องต้นก่อนที่จะเข้าสู่ประเด็นสำคัญของบทความนี้ คือ การสอนปรัชญาและศาสนาจะสามารถพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างไร

การสอนปรัชญาและศาสนานั้นดังที่ได้กล่าวแล้วว่าคือ การฝึกให้ผู้เรียนทำปรัชญา อันเป็นการฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดเชิงวิพากษ์ และการคิดบูรณาการ อย่างเป็นนิสัย เพื่อให้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ และสร้างความรู้ทางปรัชญาและศาสนาที่มีความเป็นมาตรฐานที่ยอมรับได้ตามระเบียบวิธีคิดของสาขาวิชา ทักษะดังกล่าวนี้มีความสอดคล้องกับทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะด้านพุทธพิสัยในด้านของการประยุกต์ใช้ และการคิดวิจารณญาณและการแก้ปัญหา อันเป็นเรื่องของการคิดวิเคราะห์วิพากษ์และบูรณาการเช่นกัน รวมทั้งทักษะด้านการ

สื่อสารทั้งในด้านของทักษะด้านข้อมูล เทคโนโลยี และสารสนเทศ และทักษะการสื่อสารทั้งการพูดและเขียน ที่ผู้เรียนปรัชญาและศาสนาจะต้องมีการค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างๆเพื่อเป็นการแสวงหาความรู้ทางปรัชญา และมีการสื่อสารอภิปรายถกเถียง เพื่อวิเคราะห์วิพากษ์ประเด็นปัญหาทางปรัชญาและศาสนา รวมทั้งเขียนความเรียงหรือบทความทางปรัชญาเกี่ยวกับประเด็นปัญหาทางปรัชญาและศาสนาต่างๆ และทักษะการเรียนรู้แบบนำตนเอง ที่มีความสำคัญยิ่งในส่วนที่การสอนปรัชญาและศาสนานั้นมีการฝึกให้ผู้เรียนมีการแสวงหาความรู้และสร้างความรู้ทางปรัชญาและศาสนาด้วยตนเอง ดังนั้นการสอนปรัชญาและศาสนาในแง่หนึ่งจึงอาจนับได้ว่าเป็นการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ให้ผู้เรียนไปด้วยในตัว ส่วนทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้านที่เหลือนั้น ก็สามารถกล่าวได้ว่ามีความสำคัญกับการเรียนการสอนปรัชญาและศาสนาเช่นกัน กล่าวคือ ทักษะทางสังคมที่หมายรวมถึงการทำงานเป็นทีม ความเป็นผู้นำ และทักษะข้ามวัฒนธรรม มีความสำคัญต่อการเรียนการสอนปรัชญาและศาสนาในแง่ที่ทักษะดังกล่าวนี้จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง รวมทั้งช่วยให้ผู้เรียนเปิดกว้างทางความคิด ไม่ด่วนตัดสิน มองสิ่งต่างๆในหลายแง่มุม เมื่อพบกับแนวคิดหรือประเด็นทางปรัชญาและศาสนาที่แปลกใหม่

จากข้างต้น สามารถเห็นได้ว่าการสอนปรัชญาและศาสนามีความสอดคล้อง เกี่ยวข้อง และเกื้อหนุนกับการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นอย่างยิ่ง สิ่งที่น่าพิจารณาต่อมา คือ ควรมีการสอนปรัชญาและศาสนาอย่างไร เพื่อให้ผู้เรียนได้มีการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 อย่างเต็มที่ อันนำไปสู่การมีผลลัพธ์การเรียนรู้ด้านการมีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในที่นี้ผู้เขียนจะขอเน้นไปที่การสอนปรัชญาและศาสนาเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนในหลักสูตรปรัชญา/ปรัชญาและศาสนาในระดับปริญญาบัณฑิต เนื่องจากผู้เรียนในกลุ่มนี้เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว มีแนวโน้มค่อนข้างสูงที่จะศึกษาต่อในสาขาอื่นๆที่มีความหลากหลาย หรือทำงานในบทบาทหรือตำแหน่งที่มีความหลากหลายซึ่งอาจไม่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาวิชาในสาขาปรัชญาและศาสนาโดยตรง แต่ต้องใช้การทำปรัชญาหรือใช้เครื่องมือการแสวงหาความรู้ทางปรัชญาผสมผสานกับทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ในการปรับตัวเพื่อศึกษา หรือทำงานต่อไป เช่น ผู้ที่ศึกษาจบแล้วทำงานในสายของการสื่อสารและสารสนเทศ นอกจากจะมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการใช้ทักษะการสื่อสารที่ดีแล้ว ยังต้องมีทักษะการคิดเชิงตรรกะ การคิดวิจารณญาณ การประยุกต์หรือบูรณาการความรู้ รวมทั้งการฝึกต่อยอดความรู้ในแขนงต่างๆที่จำเป็นต่อสายอาชีพของตนอีกด้วย ซึ่งสำหรับแนวทางการสอนปรัชญาและศาสนาเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่จะกล่าวต่อไปนี้ ผู้เขียนจะขอแบ่งการนำเสนอออกเป็น 4 ประเด็นตามกลุ่มทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่ได้แบ่งไว้ข้างต้น อันประกอบด้วย ทักษะด้านพุทธพิสัย ทักษะด้านการสื่อสาร ทักษะทางสังคม และทักษะการต่อยอดความรู้

การสอนปรัชญาและศาสนาเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้านพุทธพิสัย

ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้านพุทธพิสัยนั้นมี 4 องค์ประกอบ คือ 1) ทักษะความรู้และการตระหนักเกี่ยวกับโลกรอบตัว 2) ทักษะการประยุกต์ใช้ 3) ทักษะการคิดวิจารณญาณและการแก้ปัญหา และ4) ทักษะความคิดริเริ่มและความคิดสร้างสรรค์ สำหรับการสอนปรัชญาและศาสนาเพื่อพัฒนาทักษะดังกล่าว สามารถทำได้ดังนี้

1. **การตรวจสอบความเชื่อ** การให้ผู้เรียนได้สำรวจตรวจสอบความเชื่อดั้งเดิมที่อยู่ในสาระบบความเชื่อของตนเอง เพื่อพิจารณาถึงความสอดคล้องต้องกันของระบบความเชื่อของตน และวิเคราะห์หาทางแก้ไขหากระบบความเชื่อของตนมีความขัดแย้งในตัวเอง เป็นวิธีการหนึ่งที่ผู้สอนสามารถฝึกให้ผู้เรียนได้มีการพัฒนาทักษะด้านพุทธพิสัยโดยเริ่มตั้งแต่การให้ผู้เรียนตระหนักเกี่ยวกับความเชื่อของตนเอง การสะท้อนคิดเกี่ยวกับความสอดคล้องต้องกันเกี่ยวกับความเชื่อของตน ซึ่งหากพบว่ามีความไม่ลงรอยในระบบความเชื่อของตน ผู้สอนสามารถให้ผู้เรียนนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่อไป ดังที่ Stoke (2012) ได้อธิบายว่าการส่งเสริมให้ผู้เรียนปรัชญาตระหนักถึงความขัดแย้งในความเชื่อเดิมของตนจะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะด้านการคิดวิเคราะห์วิพากษ์ได้ โดยมีกลยุทธ์ คือ การแสดงให้เห็นถึงการขัดแย้งกันระหว่าง 2 สิ่งที่ผู้เรียนเชื่อ (เกี่ยวกับความเชื่อทางจริยศาสตร์ดั้งเดิมของผู้เรียน) หากผู้สอนสามารถชี้ให้เห็นถึงความไม่ลงรอย (inconsistency) ในความเชื่อของผู้เรียนได้ ผู้สอนจะสามารถกระตุ้นให้เกิดการสะท้อนในตัวผู้เรียนว่าความเชื่อที่สมเหตุสมผล (valid) มีความลงรอย (consistency) ในกรอบความเชื่อทางจริยศาสตร์ของผู้เรียนนั้นเป็นอย่างไร และFahy (2006) ได้อธิบายว่าการทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกสับสนหรือขัดแย้ง (confusion) ในประเด็นปัญหาทางปรัชญาบางอย่าง จะช่วยให้

ผู้เรียนเกิดการวิเคราะห์วิพากษ์ สะท้อนคิดในความเชื่อเดิมของตน และสร้างกรอบแนวคิดความเชื่อใหม่ที่ได้รับการตรวจสอบขึ้นมาได้ และนอกจากนี้ มารค ตามไท (2541) ก็ยังได้กล่าวในประเด็นนี้ไว้ว่า การจะพัฒนาผู้เรียนมีทักษะความชำนาญในเรื่องการคิดวิเคราะห์วิพากษ์อย่างสม่ำเสมอและสมัครใจ วิธีที่ดีที่สุดวิธีหนึ่งคือ การให้ผู้เรียนตั้งคำถามกับความเชื่อของตน โดยให้ลองคิดว่าความเชื่อบางอย่างที่มีในระบบความเชื่อของตนนั้นอาจนำไปสู่บางสิ่งที่น่าประหลาดใจ ซึ่งการพัฒนาความรู้สึก “ประหลาดใจ” ในการเรียนนั่นเองที่เป็นองค์ประกอบจำเป็นที่เสริมสร้างลักษณะนิสัยการคิดเชิงวิพากษ์ได้

สำหรับการตรวจสอบความเชื่อนี้ ผู้สอนปรัชญาและศาสนาสามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนได้ในทุกรายวิชา สิ่งที่สำคัญคือ การตั้งคำถามเกี่ยวกับความเชื่อดั้งเดิมของผู้เรียนในประเด็นที่สอดคล้องกับเรื่องที่เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นถึงทั้งความสอดคล้องของเรื่องที่เรียนกับเรื่องราวที่ตนรู้จักในชีวิตประจำวัน และให้ผู้เรียนได้สะท้อนคิดถึงสิ่งที่ตนรับว่าเป็นความเชื่อพื้นฐานบางอย่างของตนว่าสามารถนำไปสู่ความขัดแย้งในระบบความเชื่อของตนหรือไม่ เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกคิดวิเคราะห์ และฝึกคิดสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหาต่อไป เช่น ในการสอนรายวิชาอภิปรัชญา ผู้สอนอาจเริ่มจากการให้ผู้เรียนได้สำรวจตรวจสอบความเชื่อของตนเองโดยการตั้งคำถามว่า “Do you believe in destiny?” “ท่านเชื่อในเรื่องโชคชะตาฟ้าลิขิตหรือไม่ เพราะอะไร” และเมื่อมีการเสนอความเห็น หรือเล่าเรื่องราวไปสักพักหนึ่ง จึงอาจมีคำถามต่อมาว่า “ท่านคิดว่าท่านเป็นผู้กำหนดชีวิตของตนเองหรือไม่ เพราะอะไร” หากผู้เรียนมีคำตอบว่า “ใช่” ในทั้งสองคำถาม ผู้สอนอาจตั้งคำถามชี้ให้ผู้เรียนได้สะท้อนคิดว่าระบบความเชื่อของตนนั้นขัดแย้งในตัวเองหรือไม่ แล้วผู้เรียนจะแก้หรือประนีประนอมปัญหานี้อย่างไร

2. **การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก** การใช้ปัญหาเป็นหลักที่ว่านี้ ไม่ใช่เพียงการนำปัญหาที่เป็นกรณีศึกษาทั่วไปหรือปัญหาปรากฏการณ์ หรือเหตุการณ์ต่างๆในโลกภายนอกมาศึกษา แล้วนำแนวคิดทฤษฎีทางปรัชญามาอธิบายปรากฏการณ์ รวมทั้งแก้ปัญหานั้นๆเท่านั้น แต่หมายรวมถึงการนำปัญหาทางปรัชญาที่น่าสนใจมาให้ผู้เรียนได้ศึกษาไม่ว่าจะเป็นปัญหาปฏิทรรศน์ (paradoxes) ปัญหาทางสองแพร่ง (dilemmas) และปัญหาชวนขบคิดต่างๆ (puzzles) การใช้ปัญหาเป็นหลักนี้นอกจากจะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และตระหนักเกี่ยวกับปัญหาต่างๆรอบตัวแล้ว ก็ยังสามารถทำให้ผู้เรียนได้รู้จักมโนทัศน์ที่สำคัญทางปรัชญา เช่น ปฏิทรรศน์ รวมทั้งช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกคิดวิเคราะห์ และฝึกการประยุกต์แนวคิดทฤษฎีทางปรัชญาที่ได้เรียน เพื่อนำไปสู่การหาทางออกให้กับปัญหาต่างๆอย่างสร้างสรรค์ต่อไป ดังที่ Gifford (2015) ได้ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยปัญหาชวนขบคิด(puzzles) และปฏิทรรศน์(paradoxes) เป็นหลักเพื่อเป้าหมายที่สำคัญ คือพัฒนาการคิดและวิเคราะห์อย่างสร้างสรรค์ในเชิงปรัชญา มีขั้นตอน ดังนี้

1.นำปัญหาชวนขบคิด (puzzles) และปฏิทรรศน์ (paradoxes) มาให้ผู้เรียนได้อ่านและพิจารณาเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นในเรื่องที่เรียน

2. ผู้สอนเสนอแนวคิด-ทฤษฎีที่เป็นทางเลือกในการแก้ปัญหาpuzzles/paradoxes เหล่านั้น

3. ให้ผู้เรียน (เดี่ยว/ กลุ่ม/ คู่) วิเคราะห์ปัญหาจากทางเลือกเหล่านี้ และนำเสนอแนวทางการแก้ปัญหาโดยการอภิปรายในชั้นเรียน และเขียนส่ง

นอกจากนี้ก็ยังมีการนำปัญหาชวนขบคิด รวมทั้งปัญหาอุปมาอุปมัยเปรียบเทียบมาใช้ ดังที่ Fahy (2006) ใช้เรื่องราวที่เป็น aporia หรือ ความสับสน/ขัดแย้งกันในเชิงจริยธรรม ในการเรียนการสอนปรัชญา เพื่อให้ผู้เรียนได้มีการวิเคราะห์วิพากษ์เพื่อหาทางออกให้กับปัญหาดังกล่าว ซึ่งปัญหาที่ Fahy นำมาใช้ คือ ปัญหาชวนขบคิด (puzzle) ของ Peter Singer ที่ว่า “ไม่มีความต่างระหว่างเด็กที่กำลังจะจมน้ำตายในมหาวิทยาลัย และเด็กที่จะตายเพราะโรคในประเทศที่ห่างไกลความเจริญ” กล่าวคือ หากเราเห็นเด็กกำลังจมน้ำตาย และหากเราปล่อยให้เด็กตายทั้งๆที่ช่วยได้ก็คงจะเป็นสิ่งที่ไม่มีใครยอมรับได้ ซึ่งก็เช่นเดียวกันกับอีกกรณีที่ว่ามันคงเป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้ที่จะปล่อยให้เด็กในประเทศห่างไกลความเจริญต้องตายจากการขาดอาหารและโรคระบาดต่าง ๆ หากเราช่วยได้ ดังนั้นเราจึงควรตัดงบใช้จ่ายของตนเองที่ใช้ซื้อของฟุ่มเฟือย เพื่อนำเงินไปบริจาคช่วยเหลือเด็กในประเทศที่ห่างไกลนี้แทน จากกรณีดังกล่าวนี้ ผู้สอนจึงถามว่า 2 กรณีนี้มีความแตกต่างกันในทางศีลธรรมหรือไม่ และให้ผู้เรียนได้ทำการวิเคราะห์วิพากษ์กันในกลุ่ม และ Gini (2011) ใช้เรื่องเล่าปัญหาเชิงอุปมาเปรียบเทียบเพื่อแสดงให้เห็นถึงแนวคิดทางปรัชญา เพื่อให้ผู้เรียนได้อภิปรายถกเถียงร่วมกันต่อไป เช่น ประเด็นปัญหาทางอภิปรัชญาเรื่อง “เวลา” โดยมีตัวอย่างกรณีคือ หญิงคนหนึ่งที่เพิ่งได้รับข่าวร้ายจากคุณหมอของเธอว่า เธอจะมีชีวิตอยู่ได้อีก

เพียง 6 เดือน เธอจึงถามคุณหมอว่า มีอะไรที่เธอจะทำได้อีกหรือไม่เพื่อยืดเวลาออกไปให้นานกว่า 6 เดือน คุณหมอของเธอจึงตอบว่า สิ่งที่ทำได้คือ ให้เธอไปแต่งงานกับนักบัญชีภาษีอากร เธอจึงถามต่อไปว่าการแต่งงานนี้จะช่วยอาการป่วยของเธอได้อย่างไร ซึ่งคุณหมอก็ได้ตอบว่า มันไม่ได้ช่วยอะไรกับอาการป่วยของเธอเลย แต่มันจะทำให้ช่วงเวลา 6 เดือนที่เหลืออยู่นี้ดูยาวนานเหมือนชั่วกัลปาวสาน จากตัวอย่างอุปมาเปรียบเทียบเกี่ยวกับเรื่องเวลา สามารถนำไปสู่การอภิปรายต่อไปถึงประเด็นทางอภิปรัชญาเรื่องความหมายของ “เวลา” ได้

การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลักนั้นมีประเด็นที่น่าสนใจมากมายที่ให้ผู้เรียนได้ร่วมกันคิดวิเคราะห์ และคิดสร้างสรรค์เพื่อหาทางออกให้กับปัญหาเหล่านั้น โดยการประยุกต์แนวคิดทฤษฎีทางปรัชญาที่ได้เรียนมาใช้ในการวิเคราะห์ ซึ่งผู้สอนปรัชญาและศาสนาสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนรายวิชาต่างๆได้ อย่างสลับกันไประหว่างปัญหาชวนขบคิด ปัญหาทางสองแพร่ง และปัญหาปฏิทรรศน์

การสอนปรัชญาและศาสนาเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้านการสื่อสาร

ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้านการสื่อสารมี 2 องค์ประกอบ คือ ทักษะด้านข้อมูล เทคโนโลยี และสารสนเทศ และทักษะการสื่อสารทั้การพูดและเขียน สำหรับการสอนปรัชญาและศาสนาเพื่อพัฒนาทักษะดังกล่าวนี้สามารถทำได้โดยการฝึกให้ผู้เรียนได้อ่าน-เขียน-อภิปรายทางปรัชญา สิ่งสำคัญที่สุดสิ่งหนึ่งที่สามารถนำไปสู่การสามารถสื่อสารทั้งการพูดและเขียนได้อย่างชัดเจนตรงประเด็น คือ การอ่านได้ หรืออ่านเป็น หากผู้เรียนไม่สามารถอ่าน หาคำสำคัญ จับใจความสำคัญ รวมทั้งเชื่อมโยงประเด็นสำคัญของเรื่องที่อ่านได้ ก็ยากที่ผู้เรียนจะสามารถสื่อสารทั้งทางการพูดและเขียนออกมาได้อย่างมีความเข้าใจและชัดเจน ดังนั้นในการพัฒนาทักษะด้านการสื่อสารผู้เขียนจึงจะเริ่มตั้งแต่การพัฒนาทักษะด้านการอ่านเนื้อความทางปรัชญาต่างๆ แล้วจึงต่อด้วยการเขียนถอดความสิ่งที่อ่น วิเคราะห์วิพากษ์ และประเมินเนื้อความที่ได้อ่าน ไปจนถึงการอภิปราย ซึ่งในขั้นตอนของการวิเคราะห์วิพากษ์และประเมินสิ่งที่ได้อ่านนั้นจะรวมถึงการค้นคว้าข้อมูลทางสื่อและสารสนเทศต่างๆ เพื่อนำมาใช้ประกอบการอ่าน เขียน และอภิปรายร่วมกันไปด้วย สำหรับแนวทางการสอนปรัชญาและศาสนาเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้านการสื่อสาร นำเสนอดังตาราที่ 2 ต่อไปนี้

ตารางที่ 2 แนวทางการสอนปรัชญาและศาสนาเพื่อพัฒทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้านการสื่อสาร

การอ่านปรัชญาเชิงวิพากษ์ (Colter and Ulatowski, 2015)	**การสังเคราะห์ข้อความสั้น ๆ (Quotes) จากการอ่าน (Gosnell,2012)**	**การเขียนอย่างเป็นลำดับขั้นตอนจากง่ายไปสู่ยาก (Scaffolded Writing) (Coe, 2011)**	**การฝึกเขียนบบทความ (Malone-France, 2008)**	**วิธีการเขียนแบบ “four-sentence paper” (Earl, 2015)**	**การใช้โปรเจ็คแฟ้มสะสมงานเขียน (Mulnix and Mulnix, 2010)**
ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ 1. พิจารณาว่าประเด็นปัญหาของเรื่องคืออะไร (Isolate the philosophically relevant issue) 2. พิจารณาว่าอะไรคือคำสำคัญที่ต้องนำมาวิเคราะห์ (Isolate key philosophical terms requiring analysis) 3. วิเคราะห์/ให้คำจำกัดความกับคำนั้นๆ (Propose a definition or analysis) 4. ประเมินคำจำกัดความนั้นๆในเชิงวิพากษ์ (Critically evaluate the definition) 5. ปรับปรุงและ/หรือทำให้คำจำกัดความชัดเจนขึ้น (Revise and/or clarify the definition)	ทำได้โดยการกำหนดให้ผู้เรียนอ่านบทความหรือเนื้อความทางปรัชญาอย่างแยกย่อยแต่ละย่อหน้า (passages) และสังเคราะห์ข้อความสั้นๆของย่อหน้านั้นออกมาเป็นคำพูด/ภาษาของตัวเอง ทำเช่นนี้ทุกย่อหน้าแล้วจึงสังเคราะห์ความหมายโดยรวมของบทความ หรือเนื้อความนั้น การทำเช่นนี้ช่วยให้ผู้เรียนได้อ่านเนื้อหาบทความและมุ่งหาประเด็นสำคัญในบทความนั้น รวมทั้งทำให้ผู้เรียนได้สะท้อนว่าตนนำเสนอแนวคิดของผู้เขียนบทความได้ดีเพียงใด การทำข้อความสั้นๆนี้วางอยู่บนทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม (Bloom’s taxonomy) 6 ขั้น คือ รู้ เข้าใจ นำไปใช้	วิธีการนี้มีลักษณะเป็นลำดับขั้นของกระบวนการเขียนเชิงการโต้แย้ง 4 ขั้น ดังนี้ 1) ขั้นที่ 1 เป็นการเขียนสรุปเพื่อแสดงถึงเข้าใจเกี่ยวกับบทความที่อ่าน 2) ขั้นที่ 2 เป็นการเขียนวิเคราะห์และตีความ เกี่ยวกับอีกบทความที่ได้รับมอบหมายให้อ่าน 3) ขั้นที่ 3 เป็นการเขียนอธิบายเปรียบเทียบสะท้อนจุดยืนและการอ้างเหตุผลระหว่างสองบทความเกี่ยวกับปัญหาหนึ่งๆ 4) ขั้นที่ 4 เป็นการเขียนประเมิน (evaluation) ข้อถกเถียง ซึ่งการประเมินนี้จะต้องวางอยู่บนการพัฒนาทักษะจาก 3 ขั้นที่ผ่านมา คือ ต้องมาจากความเข้าใจ การวิเคราะห์ และการสะท้อนถึงจุดอ่อนจุดแข็งของการอ้างเหตุผลในบทความที่ผู้เรียนอ่าน	แบ่งเป็น 3 หน่วยการเรียน (unit) ดังนี้ 1) หน่วยการเรียนแรกเป็นการให้ผู้เรียนอ่านบทความพื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องที่เรียนและให้เขียนบทความวิเคราะห์และโต้ตอบสั้นๆ 2-3 หน้า เกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน อาทิ จุดที่น่าสนใจและนำไปอภิปรายต่อได้ สิ่งที่คลุมเครือในบทความ การแสดงความไม่เห็นด้วยกับผู้เขียน เป็นต้น เพื่อนำประเด็นต่างๆนี้ไปอภิปรายในชั้นเรียนต่อไปเพื่อฝึกทักษะการสื่อสาร 2) หน่วยการเรียนที่สองเป็นการให้ผู้เรียนอ่านบทความที่ซับซ้อนมากขึ้นโดยเป็นเรื่องที่เชื่อมโยงกับบทความแรกและให้เขียนบทความโต้ตอบที่ยาวขึ้น มีการค้นคว้าข้อมูลจากบทความ	ประกอบด้วย 1. They say แนวคิดทฤษฎีหรือเรื่องราวต่างๆที่ผู้เขียนต้องการนำมาวิเคราะห์วิพากษ์ 2. I say ความคิดเห็น/การวิเคราะห์วิพากษ์ของผู้เขียนที่มีต่อแนวคิดนั้นๆ (จากข้อ 1) 3. What one might object ข้อโต้แย้งที่อาจเกิดขึ้นกับจุดยืนของผู้เขียน (ในข้อ2) 4. I reply คำตอบต่อข้อโต้แย้งที่อาจเกิดขึ้นกับจุดยืนของผู้เขียน ผู้เรียนจะต้องเขียนงานทางปรัชญาโดยวางอยู่บน 4 หัวข้อนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะเน้นที่การพิจารณาถึงข้อโต้แย้ง (3) ที่อาจเกิดขึ้นต่อคำตอบของผู้เรียนในข้อ 2 และคำตอบต่อข้อโต้แย้ง (4) 4ประโยคนี้สามารถนำไปใช้	แบ่งเป็น 9 ขั้นตอน เพื่อนำผู้เรียนเข้าสู่การสร้างและพัฒนาการเขียนบทความทางปรัชญา ดังนี้ 1) เขียนอธิบายความคิดเห็นของตนเกี่ยวกับหัวข้อปัญหาต่างๆที่ผู้สอนกำหนดไว้ โดยให้เลือกมา 1 หัวข้อ 2) แยกแยะความคิดเห็นของตนที่เขียนในงานครั้งแรกออกเป็นโครงสร้างข้อถกเถียงที่ประกอบด้วยข้ออ้างและข้อสรุป เพื่อพิจารณาว่าการเขียนของตนมีจุดบกพร่องในส่วนใด เช่น มีช่องโหว่ในข้ออ้าง สรุปเกินข้ออ้าง เป็นต้น 3) ปรับแก้งานเขียนของตนหลังการวิเคราะห์แยกแยะโครงสร้างข้อถกเถียง 4) แลกงานกันอ่านกับเพื่อนร่วมชั้น และวิพากษ์ในเชิงสร้างสรรค์ เช่น เพื่อนผู้เขียน

ตารางที่ 2 แนวทางการสอนปรัชญาและศาสนาเพื่อพัฒทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้านการสื่อสาร

การอ่านปรัชญาเชิงวิพากษ์ (Colter and Ulatowski, 2015)	**การสังเคราะห์ข้อความสั้น ๆ (Quotes) จากการอ่าน (Gosnell,2012)**	**การเขียนอย่างเป็นลำดับขั้นตอนจากง่ายไปสู่ยาก (Scaffolded Writing) (Coe, 2011)**	**การฝึกเขียนบบทความ (Malone-France, 2008)**	**วิธีการเขียนแบบ “four-sentence paper” (Earl, 2015)**	**การใช้โปรเจ็คแฟ้มสะสมงานเขียน (Mulnix and Mulnix, 2010)**
	วิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินค่า Gosnell มองว่าผู้เรียนจะไม่สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์สิ่งที่อ่านออกมาเป็นข้อความสั้นๆของตนเองได้ หากไม่มีความเข้าใจในสิ่งที่อ่านมาก่อน		อื่นๆมาโต้ตอบ มีการวิเคราะห์และอภิปรายที่ชัดเจนขึ้น 3) หน่วยการเรียนที่สามเป็นการให้ผู้เรียนอ่านบทความที่ซับซ้อนขึ้นโดยเป็นเรื่องที่เชื่อมโยงกับ 2 บทความแรก และให้เขียนบทความโต้ตอบที่ยาวและชัดเจนขึ้น โดยนำข้อมูลจาก 2 บทความแรกที่ได้เขียนมาใช้ประกอบในบทความนี้ด้วย	เพื่อเตรียมเขียนบทความที่ยาวต่อไป หรือใช้เพื่อย่อบทความที่ยาวให้เหลืออยู่ใน 4 ประโยคก็ได้ และสามารถใช้เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความ รวมทั้งนำมาใช้ประกอบการอภิปรายในชั้นเรียนได้เช่นกัน	บทความนั้นๆควรพัฒนาข้อถกเถียงอย่างไรให้ได้จุดยืนที่ดีขึ้น 5) ผู้เรียนพัฒนาข้อถกเถียงของตนเองหลังรับฟังการวิพากษ์และคำแนะนำจากเพื่อนร่วมชั้นที่อ่านงานของตน 6) ค้นคว้า 2 บทความที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ตนเองเขียน อ่านแต่ละบทความและหาประเด็นหลักของเรื่อง รวมทั้งเขียนโครงสร้างแยกแยะข้ออ้าง-ข้อสรุปของแต่ละบทความ พร้อมประเมินและแสดงความเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับข้อถกถียงของผู้เขียนแต่ละบทความ 7) ปรับงานเขียนของตนเองใหม่ โดยนำสิ่งที่ได้จากการอ่าน 2 บทความที่เกี่ยวข้องเข้ามาใช้ประกอบด้วย 8) แลกงานอ่านกับเพื่อนร่วมชั้น พร้อมประเมินจุดแข็งจุดอ่อนของงานนั้นๆ 9) ปรับแก้งานเขียนครั้งสุดท้ายหลังรับฟังการวิพากษ์

จากตารางที่ 2 ผู้เขียนสังเคราะห์เป็นแนวทางการสอนปรัชญาและศาสนาเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้านการสื่อสาร ด้วยการฝึก 4 ขั้นตอน เป็นดังนี้

ขั้นที่ 1 การอ่านและเขียนเบื้องต้น กำหนดให้ผู้เรียนอ่านเนื้อความทางปรัชญาโดยรวม แล้วพิจารณาว่าประเด็นปัญหาของเรื่องคืออะไร และอะไรคือคำสำคัญของเรื่อง จากนั้นจึงอ่านอย่างละเอียดทีละย่อหน้า แล้วเขียนสรุปสังเคราะห์สิ่งที่อ่านแต่ละย่อหน้าออกมาเป็นคำพูดของตนเองโดยมีแนวทางคือ จากที่ได้หาคำสำคัญไว้ก่อนแล้ว ผู้เรียนสามารถใช้คำสำคัญที่พบในย่อหน้านั้นๆเป็นหลักในการเขียนสรุปสังเคราะห์แต่ละย่อหน้าได้ เมื่อเขียนสรุปครบทุกย่อหน้า จึงนำสิ่งที่เขียนไว้มาสรุปเชื่อมโยงกันทั้งหมดอีกครั้งโดยเน้นไปที่การเชื่อมโยงของคำสำคัญทุกคำที่พบ และการดึงประเด็นปัญหาของเรื่องออกมาอย่างชัดเจน

ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์วิพากษ์เบื้องต้น หลังจากที่ผู้เรียนได้ทำความเข้าใจกับเนื้อความทางปรัชญาในขั้นที่1 แล้ว จึงให้มีการร่วมกันอภิปรายและวิเคราะห์วิพากษ์ต่อมา เช่น จุดที่น่าสนใจของเรื่องคืออะไร และสามารถนำไปเชื่อมโยงกับเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันได้หรือไม่อย่างไร ในเนื้อความที่อ่านมีประเด็นใดคลุมเครือหรือไม่อย่างไร หรือผู้อ่านเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับประเด็นใดอย่างไร เป็นต้น โดยผู้สอนอาจตั้งประเด็นนำให้ หรืออาจให้ผู้เรียนได้หากันเองทั้งนี้ขึ้นกับระดับชั้นปีของผู้เรียน และบรรยากาศในชั้นเรียน

ขั้นที่ 3 การฝึกเขียนบทความทางปรัชญา หลังจากที่ผู้เรียนได้อ่านและสรุป รวมทั้งได้วิเคราะห์วิพากษ์เนื้อความทางปรัชญาร่วมกันแล้ว ในขั้นนี้จึงเป็นการฝึกทักษะการสื่อสารด้านการเขียนให้กับผู้เรียนผ่านการฝึกเขียนบทความทางปรัชญา โดยมี 6 ขั้นตอนดังนี้

1) เกริ่นนำ กำหนดให้ผู้เรียนได้เขียนความนำสั้นๆเกี่ยวกับเรื่องราวที่ตนกำลังจะเขียนต่อไป

2) เนื้อหา จากที่ผู้เรียนได้อ่านและสรุปเนื้อความทางปรัชญาจากขั้นที่ 1 การอ่านและเขียนเบื้องต้น ในการฝึกเขียนบทความขั้นนี้ ผู้เรียนสามารถนำสิ่งที่ตนได้เขียนสรุปไว้มาเป็นส่วนของเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอได้ โดยอาจขัดเกลาภาษาที่ใช้ รวมทั้งอธิบายประเด็นปัญหา และเชื่อมโยงคำสำคัญให้มีความชัดเจนขึ้นกว่าเดิม จากนั้นจึงให้ผู้เรียนได้ตรวจสอบข้อเขียนของตนเองโดยอาจทำเป็นรูบริคให้ผู้เรียนแยกแยะเนื้อหาออกเป็นคำสำคัญ ข้ออ้างและข้อสรุป แล้วพิจารณาว่าข้อเขียนของตนเองมีความครบถ้วน ชัดเจน และเชื่อมโยงกันทุกประเด็นแล้วหรือไม่ มีการใช้เหตุผลวิบัติ Strawman fallacy หรือการอธิบายเนื้อความอย่างบิดเบือนหรือไม่ หากพบปัญหาในประเด็นใด จึงปรับปรุงและพัฒนาข้อเขียนของตนเองก่อนเริ่มเขียนในขั้นต่อไป โดยผู้เรียนจะต้องบันทึกการตรวจสอบนี้ส่งผู้สอนด้วย

3) ความคิดเห็น/การวิเคราะห์วิพากษ์ของผู้เขียนที่มีต่อเนื้อความทางปรัชญานั้นๆ จากที่ผู้เรียนได้ร่วมกันอภิปรายและวิเคราะห์วิพากษ์เนื้อความทางปรัชญาที่ได้อ่านในขั้นที่ 2 การวิเคราะห์วิพากษ์เบื้องต้น ในการฝึกเขียนบทความขั้นนี้ ผู้เรียนสามารถพัฒนาจุดยืนในการอภิปรายและวิเคราะห์วิพากษ์ของตนมาเป็นประเด็นในการฝึกเขียนบทความในขั้นนี้ได้ เมื่อผู้เรียนเขียนในขั้นนี้เสร็จเรียบร้อย จากนั้นจึงให้ผู้เรียนได้ตรวจสอบข้อวิเคราะห์วิพากษ์/ข้อถกเถียงของตนเอง หรือแลกกันตรวจสอบกับเพื่อนแบบหนึ่งต่อหนึ่ง หรือแบ่งกลุ่มผู้เรียนเพื่อให้มีการแลกกันตรวจสอบหลายๆคนและร่วมกันให้ข้อแนะนำและอภิปรายถึงปัญหาต่างๆในบทความ ทั้งนี้ขึ้นกับเวลาและความเหมาะสมของผู้เรียนและชั้นเรียน โดยแยกแยะเนื้อหาออกเป็นประเด็นการโต้แย้งหรือสนับสนุน และข้อโต้แย้งหรือข้อสนับสนุน ผู้สอนอาจกำหนดประเด็นหรือรูบริคการตรวจสอบให้ เช่น ประเด็นการโต้แย้งหรือสนับสนุนมีความชัดเจนหรือไม่เพียงใด ข้อโต้แย้งหรือข้อสนับสนุนมีการใช้เหตุผลวิบัติ (fallacy) อาทิ Ad hominem, begging the question รวมทั้งมีการสรุปเกินข้ออ้างหรือไม่ หรือควรมีการเพิ่มเติมการยกตัวอย่างในการอธิบายเพื่อให้ชัดเจนขึ้นหรือไม่ และในกรณีที่แลกกันตรวจสอบกับเพื่อน อาจมีการเปิดโอกาสให้ผู้ตรวจสอบได้ตั้งคำถามต่อยอด หรือการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์เกี่ยวกับข้อถกเถียงนั้นๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีมุมมองการเขียนข้อถกเถียงของตนที่กว้างขึ้น จากนั้นผู้เรียนทุกคนจึงปรับปรุงและพัฒนาข้อเขียนของตนต่อไป โดยผู้เรียนจะต้องทำบันทึกการตรวจสอบส่งผู้สอนด้วย

4) ข้อโต้แย้งที่อาจเกิดขึ้นกับข้อวิเคราะห์วิพากษ์(จุดยืน)ของผู้เขียน จากที่ผู้เรียนได้วิเคราะห์วิพากษ์เนื้อความทางปรัชญาในข้อ 3) ต่อมาในขั้นนี้จึงให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ต่อไปว่าจุดยืนของตนเองที่ได้เขียนไว้ใน 3) นั้นอาจได้รับการโต้แย้งว่าอย่างไรบ้าง หรือผู้เรียนอาจค้นคว้าจากเอกสาร/บทความทางปรัชญาต่างๆเพิ่มเติมที่อาจมีประเด็นซึ่งตรงข้ามหรือแย้งกับ

จุดยืนของผู้เขียน รวมทั้งหากใน 3) ที่มีการแลกกันตรวจสอบกับเพื่อน หรือมีการแบ่งกลุ่มการตรวจสอบ แล้วเพื่อนมีการตั้งคำถามหรือข้อโต้แย้งที่น่าสนใจเกี่ยวกับจุดยืนของผู้เรียน ผู้เรียนก็สามารถนำมาเขียนขยายความเป็นประเด็นในด้านข้อโต้แย้งที่อาจเกิดขึ้นกับจุดยืนของตนเองได้เช่นกัน จากนั้นจึงให้ผู้เรียนได้ตรวจสอบข้อโต้แย้งต่อจุดยืนของตนเองและทำบันทึกส่งผู้สอน โดยแยกแยะโครงสร้างการตรวจสอบเป็น 3 ส่วน คือ จุดยืนของตน ประเด็นที่นำมาโต้แย้งจุดยืนของตน และเนื้อหาการโต้แย้ง เพื่อพิจารณาถึงความชัดเจนตรงประเด็นในการโต้แย้ง ดังแผนภูมิที่ ต่อไปนี้

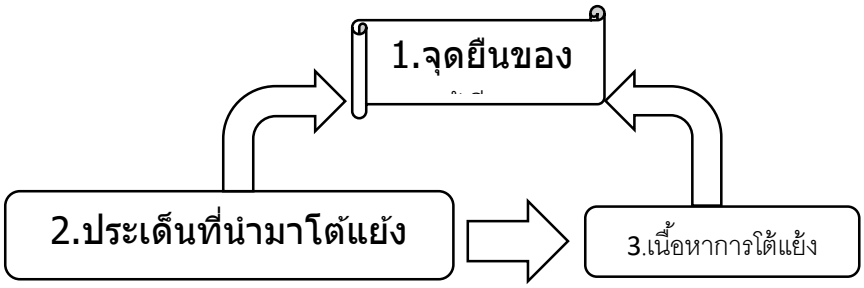

แผนภูมิที่ 1 โครงสร้างการตรวจสอบข้อโต้แย้งที่อาจเกิดขึ้นกับจุดยืนของผู้เขียน

5) คำตอบต่อข้อโต้แย้งที่อาจเกิดขึ้นกับจุดยืนของผู้เขียน ในขั้นนี้ผู้เรียนจะต้องปกป้องจุดยืนของตนโดยการตอบต่อข้อโต้แย้งที่อาจเกิดขึ้นกับจุดยืนของตนจากที่ได้อธิบายไว้ใน 4) เพื่อแสดงให้เห็นว่าจุดยืนในข้อถกเถียงของตนมีน้ำหนักและมีเหตุผลสนับสนุนเพียงพอ จากนั้นจึงให้ผู้เรียนได้ตรวจสอบคำตอบต่อข้อโต้แย้งที่อาจเกิดขึ้นกับจุดยืนของตน เพื่อพิจารณาความตรงประเด็นของคำตอบต่อข้อโต้แย้ง และพิจารณาความเชื่อมโยง หรือการอยู่ภายในขอบเขตจุดยืนอย่างชัดเจนของคำตอบตนเองและทำบันทึกส่งผู้สอน โดยแยกแยะโครงสร้างการตรวจสอบเป็น 3 ส่วน คือ จุดยืนของผู้เขียน ประเด็นที่นำมาโต้แย้งจุดยืน และคำตอบต่อข้อโต้แย้งจากจุดยืนของผู้เขียน ดังแผนภูมิที่ 2 ต่อไปนี้

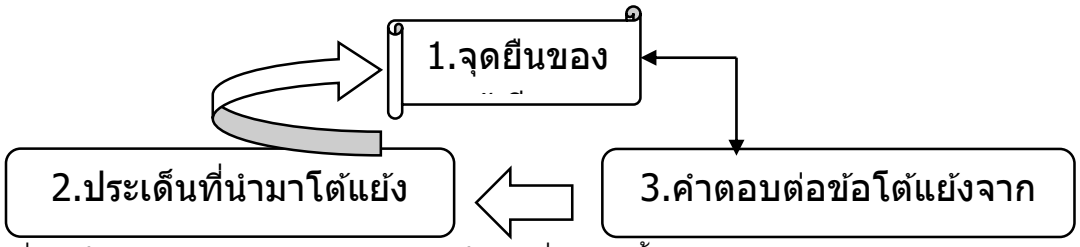

แผนภูมิที่ 2 โครงสร้างการตรวจสอบคำตอบต่อข้อโต้แย้งที่อาจเกิดขึ้นกับจุดยืนของผู้เขียน

6) สรุป เป็นการเขียนสรุปใจความสำคัญรวบยอดถึงสิ่งที่ผู้เขียนทำทั้งหมดในบทความนี้ และผู้เขียนอาจตั้งคำถามต่อยอดเชิงสร้างสรรค์เอาไว้ตอนท้ายสุดเพื่อให้ผู้อ่านได้คิดต่อ และเพื่อแสดงให้เห็นถึงการคิดเชิงสังเคราะห์และบูรณาการของผู้เขียนเกี่ยวกับทิศทางของประเด็นที่สามารถทำต่อจากบทความนี้ได้

เมื่อผู้เรียนเขียนครบทั้ง 6 ขั้นตอน ผู้สอนอาจกำหนดให้ผู้เรียนแต่ละคนแลกกันอ่านบทความกับเพื่อน หรือแบ่งกลุ่มเพื่อแลกกันอ่าน พร้อมประเมินแต่ละส่วนอีกครั้งโดยใช้เกณฑ์เดิมที่เคยประเมินแล้ว และประเมินโดยรวม ซึ่งผู้สอนอาจทำเป็นรูบริคเป็นประเด็นให้ประเมิน เช่น ความละเอียดและชัดเจนของบทความ ความน่าสนใจของเรื่อง ความเชื่อมโยงของบทความตั้งแต่เกริ่นนำจนถึงสรุป รวมทั้งเปิดโอกาสให้มีการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ เช่น จุดแข็งหรือความโดดเด่นของบทความนี้คืออะไร มีส่วนใดที่ควรดึงออกมาให้ชัดเจนและน่าสนใจอีกหรือไม่ และ จุดอ่อนของบทความนี้คืออะไร และควรปรับแก้อย่างไร แล้วจึงให้แต่ละคนปรับแก้ครั้งสุดท้ายพร้อมบันทึกการประเมินและการปรับแก้ทั้งหมดเพื่อนำส่งผู้สอน

จากทั้ง 6 ขั้นของการฝึกเขียนบทความทางปรัชญานี้ ผู้สอนสามารถปรับการฝึกการเขียนบทความให้ผู้เรียนในระดับที่ซับซ้อนมากกว่านี้ได้ เช่น อาจกำหนดให้ผู้เรียนมีการค้นคว้าเอกสาร/บทความทางปรัชญาตั้งแต่ 2 บทความขึ้นไป แล้วจึงฝึกการเขียนตั้งแต่ขั้นตอนที่ 1-6 หรือผู้สอนอาจเริ่มตั้งแต่การฝึกการอ่านและเขียนเบื้องต้นก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นกับความเหมาะสมด้านเวลาและระดับชั้นปีของผู้เรียน

ขั้นที่ 4 การฝึกนำเสนอ

เมื่อผู้เรียนทุกคนมีการปรับแก้งานเขียนของตนเรียบร้อยแล้ว ในขั้นต่อมาผู้สอนสามารถกำหนดให้ผู้เรียนแต่ละคนหรือแบ่งเป็นกลุ่มออกมานำเสนอบทความของตนเองได้ ซึ่งในที่นี้ผู้เขียนจะขอนำเสนอแนวทางแบบ PICAสำหรับการฝึกนำเสนอของผู้เรียน ดังตารางที่ 3 ต่อไปนี้

ตารางที่ 3 แนวทางการฝึกนำเสนอแบบPICA

ขั้นตอนการนำเสนอ	รูปแบบการนำเสนอ	
	การนำเสนอเดี่ยว	**การนำเสนอเป็นกลุ่ม**
1.ขั้นการนำเสนอ P (Presentation) (ผู้สอนอาจกำหนดเวลาให้นำเสนอคนละ 15-20 นาที ขึ้นกับความเหมาะสม)	ผู้นำเสนออาจใช้สื่อต่างๆประกอบการนำเสนอ เช่น การทำคลิปวิดีโอสั้นๆ ประกอบการอธิบาย การทำอินโฟกราฟิค รวมทั้งรูปภาพ และการนำวิดีโอต่างๆจากยูทูปไม่ว่าจะเป็นเพลง หรือบางส่วนของภาพยนตร์ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาเข้ามาประกอบการนำเสนอ เพื่อให้ผู้ฟังได้มีความเข้าใจในประเด็นการนำเสนออย่างชัดเจน	กลุ่มผู้นำเสนออาจนำเสนอโดยใช้วิธีการดังต่อไปนี้ 1. การร่วมกันอภิปราย การแบ่งกันอภิปรายตามประเด็นของแต่ละคน การสนทนาโต๊ะกลม หรือการทำรายการทอล์คโชว์ โดยใช้สื่อต่างๆ ประกอบการนำเสนอ เช่น การทำคลิปวิดีโอสั้นๆ ประกอบการอธิบาย การทำอินโฟกราฟิค รวมทั้งรูปภาพ และการนำวิดีโอต่างๆจากยูทูปไม่ว่าจะเป็นเพลง หรือบางส่วนของภาพยนตร์ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาเข้ามาประกอบการนำเสนอ เพื่อให้ผู้ฟังได้มีความเข้าใจในประเด็นการนำเสนออย่างชัดเจน 2. การเล่นบทบาทสมมติ (role playing) เพื่อนำเสนอเนื้อหา และการวิเคราะห์วิพากษ์ต่างๆ จากบทความของแต่ละคน โดยผูกเป็นเรื่องราวและนำเสนอผ่านตัวละครต่างๆ
2.ขั้นการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ฟังในขณะนำเสนอ I (Interaction)	ในระหว่างการนำเสนอ ผู้นำเสนอ/กลุ่มนำเสนออาจมีการให้ผู้ฟังเข้ามามีส่วนร่วมด้วย เช่น ตั้งคำถามที่น่าสนใจให้ผู้ฟังตอบ หรือให้ผู้ฟังเล่นเกมส์ตอบคำถามสั้นๆเพื่อไม่ให้เกิดความเบื่อหรือง่วง และเพื่อเป็นการตรวจสอบในอีกทางหนึ่งว่าผู้ฟังได้ติดตามการนำเสนออยู่หรือไม่ ซึ่งเกมส์นี้ ผู้นำเสนอสามารถสร้างขึ้นได้เองเป็นเกมส์ออนไลน์จากเว็บไซต์ เช่น Kahoot! เป็นต้น	
3.ขั้นการถามสรุปและการตอบคำถาม C (Conclusion questions and Q&A) (ผู้สอนอาจกำหนดให้ใช้เวลาประมาณ 15 นาที)	เมื่อเสร็จสิ้นการนำเสนอ และเข้ามาถึงช่วงของการถามสรุป และการตอบคำถาม ผู้นำเสนอ/กลุ่มนำเสนอ สามารถทำได้ดังนี้ 1. เปิดโอกาสให้ผู้ฟังแต่ละคน/กลุ่มได้ถามในสิ่งที่สงสัย หรือไม่เข้าใจ หรือแสดงความเห็นแนะนำเพิ่มเติมต่อยอดประเด็นที่นำเสนอ 2. สร้างเกมส์ตอบคำถามออนไลน์ เพื่อให้ผู้ฟังแต่ละคน/กลุ่มได้เล่นเกมส์ตอบคำถามสรุปเกี่ยวกับเรื่องที่นำเสนอ อันเป็นการตรวจสอบความเข้าใจของผู้ฟังและตรวจสอบว่าผู้นำเสนอสามารถสื่อสารให้ผู้ฟังเข้าใจได้มากน้อยเพียงใด	
4.ขั้นการประเมินโดยเพื่อนร่วมชั้น A (Assessment by peers/groups)	เมื่อเสร็จสิ้นขั้นตอนการถามสรุปและการตอบคำถาม จึงมาถึงขั้นตอนสุดท้าย คือ การประเมินการนำเสนอโดยเพื่อนร่วมชั้น/เพื่อนกลุ่มอื่น ซึ่งผู้สอนอาจกำหนดให้ผู้ฟังทุกคน/ทุกกลุ่มทำการประเมินและวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ โดยกำหนดหัวข้อการประเมินให้ และให้ทุกคน/ทุกกลุ่มเขียนส่งผู้สอน หรือทำผ่านgoogle form เพื่อให้ผู้สอนนำไปประมวลผลและ	

ตารางที่ 3 แนวทางการฝึกนำเสนอแบบPICA

ขั้นตอนการนำเสนอ	รูปแบบการนำเสนอ	
	การนำเสนอเดี่ยว	**การนำเสนอเป็นกลุ่ม**
	กลั่นกรองเป็นข้อมูลย้อนกลับให้ผู้นำเสนอ/กลุ่มนำเสนออีกครั้งหนึ่ง โดยอาจทำเป็นรูบริค และมีประเด็นการประเมินดังนี้ 1. ความชัดเจนของเนื้อหา 2. ความน่าสนใจของการนำเสนอ 3. ความน่าสนใจของสื่อที่ใช้ 4. ความชัดเจนในการตอบคำถามของผู้นำเสนอ 5. จุดเด่น/จุดแข็งในการนำเสนอครั้งนี้คือ..... 6. จุดด้อย/จุดอ่อนในการนำเสนอครั้งนี้คือ..... ข้อแนะนำคือ.....	

การสอนปรัชญาและศาสนาเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้านทักษะทางสังคม

ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้านทักษะทางสังคมนั้นประกอบด้วย 1) ทักษะการทำงานเป็นทีม ความเป็นผู้นำ และความรับผิดชอบ 2) ทักษะทางสังคม และทักษะข้ามวัฒนธรรมหรือข้ามเครือข่าย สำหรับการสอนปรัชญาและศาสนาเพื่อพัฒนาทักษะดังกล่าวนี้สามารถทำได้โดยการออกแบบการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนในสาขาปรัชญาและศาสนาได้มีการทำงานเป็นกลุ่มย่อยและกำหนดให้ทุกคนในกลุ่มมีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบที่แตกต่างกันไปโดยให้แต่ละหน้าที่มีความเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ส่วนในประเด็นของทักษะข้ามวัฒนธรรมหรือข้ามเครือข่ายนั้น ผู้เขียนมีความเห็นว่าโดยธรรมชาติของเนื้อหารายวิชาในสาขาปรัชญาและศาสนามีลักษณะของความหลากหลาย “ข้ามวัฒนธรรม” อยู่ในตัวแล้ว กล่าวคือ การศึกษาในศาสตร์ปรัชญาไม่ว่าจะเป็นปรัชญาตะวันตกหรือปรัชญาตะวันออก ส่วนหนึ่งของการศึกษาแนวคิดทางปรัชญาคือ ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้ถึงความเป็นมาของแนวคิดทางปรัชญานั้นๆว่าเกิดขึ้นในยุคใด บริบทใด อย่างไร ก่อนที่จะนำไปสู่การวิเคราะห์วิพากษ์ได้ ซึ่งสำหรับผู้เรียนในสาขาปรัชญาและศาสนาไม่ว่าจะในชั้นปีใด อาจกล่าวได้ว่าการศึกษาแนวคิดทางปรัชญาตั้งแต่ยุคกรีกจนถึงปัจจุบันเป็นสิ่งที่มีความแปลกใหม่ ไม่เคยได้พบเจอมาก่อนในการเรียนระดับมัธยม ซึ่งทำให้ผู้เรียนต้องมีการเปิดใจและเปิดกว้างทางความคิดค่อนข้างมากในการที่จะทำความเข้าใจแนวคิดทางปรัชญาในยุคต่างๆ และการศึกษาศาสนาก็เช่นกันที่ผู้เรียนจะต้องมีการเรียนรู้เกี่ยวแนวคิด หลักวัฒนธรรมและหลักปฏิบัติของศาสนาต่างๆ ซึ่งผู้เรียนอาจไม่เคยได้รู้จักมาก่อน อันทำให้ผู้เรียนเองต้องมีความเปิดกว้างในความคิดของตนเพื่อรับรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นมา ความเชื่อ หลักปฏิบัติของศาสนาต่างๆอย่างไม่มีอคติ ซึ่งในจุดนี้เองที่ผู้เขียนมองว่าผู้เรียนปรัชญาและศาสนาจึงมีการฝึกฝนทักษะข้ามวัฒนธรรมหรือข้ามเครือข่ายไปในตัวในทุกรายวิชา

สำหรับการพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีม ความเป็นผู้นำ และความรับผิดชอบ ในการสอนปรัชญาและศาสนานั้นดังที่ได้กล่าวข้างต้นว่าสามารถทำได้โดยการออกแบบการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้ทำงานเป็นทีมหรือกลุ่มย่อย และกำหนดบทบาทหน้าที่ให้แต่ละคนในกลุ่ม แนวทางการเรียนการสอนปรัชญาแบบกลุ่มย่อยที่น่าสนใจผู้เขียนขอนำเสนอในตารางที่ 4 เป็นดังนี้

ตารางที่ 4 การสอนปรัชญาแบบกลุ่มย่อย

การสอนปรัชญาเป็นกลุ่มย่อยโดยมีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง : กรณีศึกษาเรื่อง "ธรรมชาติของศิลปะ" ในรายวิชาสัมมนาของผู้เรียนวิชาเอกปรัชญาปี 1 (Gettings, 2006)	การสอนปรัชญาเป็นกลุ่มย่อยโดยการสร้างหนังสั้นเกี่ยวกับ "ชีวิตที่ได้รับการตรวจสอบ" (The Examined Life) (Andersen, 2010)	การสอนปรัชญาเป็นกลุ่มย่อยโดยให้ผู้เรียนทำ "ทีมการสอน" ในรายวิชาปรัชญาเบื้องต้น (Strawser, 2005)
ในการสอนแบบกลุ่มย่อยนี้จะแบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่มละ 6 คน จัดให้มีผู้นำการสนทนา (Facilitator) 1 คน ผู้บันทึกการอภิปราย (Note taker) 1 คน โดยให้สมาชิกในกลุ่มผลัดกันเป็น ผู้สอนจะกำหนดให้ในกลุ่มถกปัญหาปรัชญาต่างๆ เช่น ปรัชญาศิลปะ โดยตั้งคำถามไว้ให้ว่า ศิลปะคืออะไร และให้ผู้เรียนทั้งชั้นเรียนเลือกว่าทั้งเทอมจะดูศิลปะแขนงใดอะไรบ้าง เลือกมา 7 อย่าง เช่น ดนตรี นาฏศิลป์ ภาพวาด เพื่อให้แต่ละกลุ่มมาอภิปรายกันในแต่ละสัปดาห์ ซึ่งรายวิชานี้พบกันสัปดาห์ละ 2 วัน วันหนึ่งจะเป็นการอภิปรายแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง อีกวันเป็นการอภิปรายแบบผู้สอนเป็นศูนย์กลาง คือ ผู้สอนจะให้ผู้เรียนอ่านงานเขียนที่ส่วนมากจะเกี่ยวกับว่าธรรมชาติของศิลปะคืออะไร แล้วมาอภิปรายร่วมกันทั้งห้อง เป้าหมายของการอภิปรายร่วมกัน คือ เพื่อแสดงให้ผู้เรียนเห็นว่าเทคนิคการนำการอภิปราย (Facilitate) เป็นอย่างไร เพื่อให้ผู้เรียนนำไปใช้ในการอภิปรายกลุ่ม ซึ่งการอภิปรายกลุ่มดังกล่าวนี้ มีรายละเอียด คือ 1. ก่อนการอภิปรายกลุ่ม ในช่วงเริ่มต้นของเทอม ผู้สอนจะให้ทุกกลุ่มแสดงความเห็นเพื่อเลือกชนิดของงานที่จะนำมาอภิปรายในกลุ่ม จากนั้นให้แต่ละคนไปหางานที่มีการถกกันว่าสามารถนับเป็นงานศิลปะได้หรือไม่ และนำมาเขียนสรุปอธิบายว่าเหตุใดบางคนจึงเรียกว่าเป็นงานศิลปะ และบางคนปฏิเสธ เพื่อนำประเด็นดังกล่าวนี้ไปใช้ในการอภิปรายกลุ่มต่อไป 2. ผู้นำการอภิปราย (facilitators) มีหน้าที่ คือ สรุปสิ่งที่อภิปราย ถามคำถามเพื่อให้การอภิปรายมีความลุ่มลึกขึ้น โดยอาจมีการใช้แผนผังหรือflipchart เพื่อเขียนทิศทางการอภิปราย และจดบันทึกประเด็นสำคัญต่างๆ เพื่อให้สมาชิกเห็นภาพรวม โดยก่อนการอภิปรายกลุ่ม ผู้สอนอาจให้คำแนะนำหรือให้คำปรึกษากับผู้นำการอภิปรายกลุ่ม เพื่อช่วยตั้งกรอบคำถามสำหรับการอภิปราย เช่น แฟชั่นคืออะไร แฟชั่นเป็นศิลปะหรือไม่	การให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มสร้างหนังสั้นเกี่ยวกับ "ชีวิตที่ได้รับการตรวจสอบ" มีเป้าหมายเพื่อแสดงให้ผู้เรียนเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญาและปัญหาทั่วไปในชีวิตประจำวัน และแสดงให้เห็นถึงวิธีการแสวงหาความรู้ทางปรัชญาและความสัมพันธ์ของปรัชญากับชีวิตจริง ผ่านการทำหนังสั้น โดยมีขั้นตอนการสอนดังนี้ 1.เริ่มต้นจากการสอนให้ผู้เรียนรู้จักก่อนว่าอะไร คือ คำถามทางปรัชญา โดยอาจเริ่มจากการให้อ่านบทสนทนาของเพลโต 2. แสดงให้ผู้เรียนเห็นว่าบทสนทนาทางปรัชญา ไม่ว่าจะสั้นหรือยาว จะต้องมีอย่างน้อย 3 ขั้น คือ Thesis Antithesis และ Synthesis 3. ให้ผู้เรียนจับกลุ่ม และทำ mini-dramas กลุ่มละ 1 ตอน ความยาว 5-10 นาที เรื่อง ชีวิตที่ได้รับการตรวจสอบ ประกอบด้วยผู้เรียนเอกปรัชญาและผู้เรียนในสาขาอื่น โดยผู้เรียนจะต้องสร้างหนังสั้นที่มีเรื่องราวอันเป็นเหตุการณ์หรือกิจกรรมที่กระตุ้นให้เกิดการสนทนาทางปรัชญา เพื่อให้ผู้เรียนในสาขาอื่นได้ร่วมกันถกปัญหาในเชิงปรัชญา เช่น การใช้เครื่องสำอางค์ หรือการทำศัลยกรรมถือเป็นการ "โกหก" หรือ "หลอกลวง" ตนเองและผู้อื่นหรือไม่ อย่างไร เป็นต้น เป้าหมายการทำหนังสั้น ก็เพื่อให้ผู้เรียนเห็นว่าคำถามทางปรัชญามีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันอย่างไร รวมทั้งเพื่อให้ผู้เรียนได้รู้ว่า อะไรคือคำถามทางปรัชญา อะไรคือการสนทนาทางปรัชญา และการสนทนานี้จะสามารถมีการทำให้ชัดเจน (enlighten)ได้มากขึ้นอย่างไร	การเรียนรู้แบบกลุ่มย่อยโดยให้ผู้เรียนทำ "ทีมการสอน" นี้ มีการกำหนดให้ผู้เรียนจับกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน และกำหนดให้สร้างหนังสือเรียน (textbook) ของทีมเรื่อง "ปรัชญาคืออะไร" ("What is philosophy") 25 หน้า แบ่งเป็นบท ให้แต่ละคนในทีมเขียนแต่ละบท เมื่อแบ่งกลุ่มแล้ว ผู้สอนจะกำหนดให้แต่ละกลุ่มอ่านเนื้อความทางปรัชญาจากเอกสารทางปรัชญาต่างๆ และแต่ละคนจะต้องบันทึกและสะท้อนสิ่งที่อ่าน รวมทั้งจะมีการฝึกเขียนในห้องจากคำถาม คือ อะไรคือสาระสำคัญจากสิ่งที่อ่าน จงอธิบายเหตุผลสนับสนุนของผู้เขียน สิ่งที่น่าสนใจจากการอ่านครั้งนี้คืออะไร ซึ่งในการเรียนนี้ จะเรียนสัปดาห์ละ 4 วัน คือ วันจันทร์ถึงพฤหัส วันละ 2 ชั่วโมง 6 สัปดาห์ แต่ละสัปดาห์ ผู้เรียนต้องทำดังนี้ - สัปดาห์ 1 : ผู้สอนอธิบายเกี่ยวกับคำถามทางปรัชญา ประวัติปรัชญา และมีกิจกรรม คือ การหานักปรัชญา (philosophy people hunt) โดยมีคำถามกำกับคือ ปรัชญาคืออะไร ยกตัวอย่างนักปรัชญาและแนวคิดของนักปรัชญามาคนละ 1 แนวคิด และให้ผู้เรียนฝึกการหาปรัชญาในห้องสมุดออนไลน์ เมื่อสิ้นสุดสัปดาห์แรกผู้เรียนแต่ละคนต้องส่ง 3 แนวคิดเกี่ยวกับหัวข้อของบทที่จะเขียนจากสาขาต่างๆของปรัชญา แล้วจึงมีการจัดกลุ่มๆละ 5 คนจากความสนใจร่วมกันในสาขาของปรัชญาที่ผู้เรียนต้องการเขียน -สัปดาห์ 2-3 : แนะนำแต่ละกลุ่ม เพื่อเตรียมตัวในการเขียนวิจัยกลุ่มและนำเสนอ โดยผู้สอนจะแจกแฟ้มงานให้กับแต่ละทีม ซึ่งประกอบด้วยสิ่งที่ต้องทำในแต่ละครั้งของการเข้ากลุ่ม รวมทั้งให้สมาชิกในกลุ่มแต่ละคนเขียนถึงอุปสรรคต่างๆที่พบในการทำงาน และส่งปลายสัปดาห์ สำหรับสิ่งที่ต้องทำในแต่ละครั้งที่ผู้สอนกำหนดนั้นจะนำไปสู่เป้าหมายของทีมการสอน และการเขียนแต่ละบทของสมาชิกแต่ละคนใน

ตารางที่ 4 การสอนปรัชญาแบบกลุ่มย่อย

การสอนปรัชญาเป็นกลุ่มย่อยโดยมีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง : กรณีศึกษาเรื่อง "ธรรมชาติของศิลปะ" ในรายวิชาสัมมนาของผู้เรียนวิชาเอกปรัชญาปี 1 (Gettings, 2006)	การสอนปรัชญาเป็นกลุ่มย่อยโดยการสร้างหนังสั้นเกี่ยวกับ "ชีวิตที่ได้รับการตรวจสอบ" (The Examined Life) (Andersen, 2010)	การสอนปรัชญาเป็นกลุ่มย่อยโดยให้ผู้เรียนทำ "ทีมการสอน" ในรายวิชาปรัชญาเบื้องต้น (Strawser, 2005)
3. ในการอภิปรายอาจเริ่มจากการเรียงลำดับว่าจะพิจารณาคำถามใดก่อนหรือหลัง และให้ทุกคนในกลุ่มนำคำตอบเหล่านั้นมาเปรียบเทียบจัดหมวดหมู่ และทำให้คำตอบนั้นชัดเจนขึ้นในที่สุด แม้อาจจะไม่มีการวิพากษ์คำตอบนั้นๆ แต่ก็อาจมีการปรับบางอย่างได้ เป้าหมายการอภิปรายกลุ่มโดยรวมคือทุกกลุ่มต้องมีรายงานปลายเทอมจำนวน 10-12 หน้า อธิบาย 5-7 แนวคิดเชิงปรัชญาที่แตกต่างกันเกี่ยวกับธรรมชาติของศิลปะ โดยมีส่วนประกอบของรายงาน คือ ตัวอย่างงานศิลปะที่อยู่ในขอบเขตความหมายของศิลปะที่กลุ่มใช้ และตัวอย่างงานที่ไม่อยู่ในขอบเขตนั้น รวมทั้งต้องมีการถกเกี่ยวกับนัยยะของแนวคิด ข้อโต้แย้งต่อแนวคิดที่อาจเกิดขึ้น 2 ข้อ และคำตอบต่อข้อโต้แย้ง และแต่ละคนต้องเขียนรายงานส่งว่าในกลุ่มแบ่งงานกันทำอย่างไร		กลุ่ม ตัวอย่างของสิ่งที่ให้ทำ เช่น กำหนดให้อ่านงานที่เกี่ยวข้องกับสาขาปรัชญาที่ตนรับผิดชอบ และเขียนดราฟท์แรกของบทโดยตอบคำถามว่า บทนี้เกี่ยวกับอะไร เหตุใดจึงสำคัญ ผู้อ่านควรคาดหวังอะไรจากบทนี้ ควรเรียบเรียงบทนี้อย่างไร -สัปดาห์ 4-5 : ทีมการสอนแต่ละทีมทำการสอน ทีมละ 35-40นาที -สัปดาห์ 6 : มีการสอบแบบเปิดหนังสือ (open book) แต่ไม่ให้แต่ละคนเลือกตอบคำถามจากบทที่ตนเขียน

จากวิธีการสอนปรัชญาแบบกลุ่มย่อยดังตารางที่ 4 ผู้เขียนจะสังเคราะห์เป็นแนวทางการสอนปรัชญาและศาสนาเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้านทักษะทางสังคม : การทำงานเป็นทีม ความเป็นผู้นำ และความรับผิดชอบ โดยจะนำมาบูรณาการเข้ากับหลักการเรียนรู้โดยใช้ทีมเป็นฐาน (Team-based Learning) ซึ่งมีแนวปฏิบัติที่เน้นการส่งเสริมให้สมาชิกในกลุ่มต้องมีความพร้อมที่จะรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองในกลุ่ม โดยผู้เขียนจะขออธิบายถึงความหมาย หลักการ และวิธีการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ทีมเป็นฐานก่อน แล้วจึงนำมาสังเคราะห์กับวิธีการสอนปรัชญาแบบกลุ่มย่อยดังตารางที่ 4 ข้างต้น เพื่อนำเสนอแนวทางการสอนปรัชญาและศาสนาเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้านทักษะทางสังคม ต่อไป

การเรียนรู้โดยใช้ทีมเป็นฐาน Fink (อ้างถึงในอภิภา ปรัชญพฤทธิ์, 2555) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นกลยุทธ์การจัดการเรียนการสอนเป็นกลุ่มย่อยที่ออกแบบมาเพื่อสนับสนุนการพัฒนาทีมผู้เรียนให้มีผลการปฏิบัติงานสูงและเปิดโอกาสให้ทีมผู้เรียนทำงานที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่สำคัญ หัวใจสำคัญของกลยุทธ์นี้คือ การเกาะกลุ่มอย่างเหนียวแน่น (cohesiveness) ของสมาชิกในทีม "ทีม" นี้จะมีความแตกต่างจากกลุ่มย่อยทั่วๆไป คือ สมาชิกของทีมจะมีพันธสัญญาต่อกันและมีความไว้วางใจกันสูง ปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่มย่อยสามารถเปลี่ยนแปลงเป็นทีมได้ คือ ระยะเวลาในการทำงานร่วมกัน ทรัพยากรทางสมอง ความท้าทายของงานและข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับผลการปฏิบัติงานของสมาชิกเป็นรายบุคคลและของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งสภาพแวดล้อมดังกล่าวนี้จะจูงใจให้สมาชิกแต่ละคนใช้ความพยายามสูงในการทำงาน สื่อสารอย่างตรงไปตรงมา ทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถทำงานที่สลับซับซ้อนและท้าทายให้สำเร็จได้

หลักการจัดการเรียนรู้โดยใช้ทีมเป็นฐานนั้น Fink (อ้างถึงในอภิภา ปรัชญพฤทธิ์, 2555) ได้อธิบายไว้ว่ามี 4 ประการ คือ

1. การแบ่งกลุ่มและจัดกลุ่มอย่างเหมาะสม กลุ่มควรมีสมาชิกประมาณ 5-7 คน ผู้สอนควรจัดสมาชิกให้มีความหลากหลายและสมดุลทั้งในด้านคุณลักษณะ ความสามารถ เพศ วัย เชื้อชาติ และประสบการณ์ เพื่อให้กลุ่มมีมุมมองและทรัพยากรทางความคิดที่หลากหลาย และสมาชิกในทีมควรทำงานร่วมกันตลอดทั้งภาคเรียนเพื่อให้มีการพัฒนาความไว้วางใจและเรียนรู้การทำงานร่วมกันให้มีประสิทธิภาพ

2. การทำให้ผู้เรียนมีความพร้อมที่จะรับผิด หรือ accountability ผู้สอนอาจกำหนดเงื่อนไขให้ผู้เรียนต้องมีความพร้อมที่จะรับผิดในหลายด้าน คือ

2.1 ความพร้อมที่จะรับผิดของผู้เรียนแต่ละคนในเรื่องการเตรียมตัวก่อนเรียน โดยใช้กระบวนการประกันความพร้อมก่อนเรียน (Readiness Assurance Process: RAP) ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย คือ การทดสอบผู้เรียนรายบุคคลเพื่อประเมินความพร้อม และจากนั้นจึงให้ทีมผู้เรียนทำแบบทดสอบเดิมนี้โดยคำตอบจะต้องเป็นมติของกลุ่ม กำหนดให้กิจกรรมนี้มีในช่วงต้นของทุกหน่วยการเรียนหลักๆ

2.2 ความพร้อมที่จะรับผิดของสมาชิกของทีมในเรื่องการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม โดยใช้การประเมินโดยเพื่อนในทีม (peer evaluation) เกี่ยวกับการเตรียมตัวในการทำงานกลุ่ม การเข้าชั้นเรียน การเข้าประชุมทีม การมีส่วนร่วมในการอภิปราย การรับฟัง และการส่งเสริมให้สมาชิกคนอื่นมีส่วนร่วม

2.3 ความพร้อมที่จะรับผิดในเรื่องผลของการปฏิบัติงานของทีม โดยการพัฒนาระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานของทีม และระบบการให้รางวัล รวมทั้งการมอบหมายให้ทีมผู้เรียนผลิตผลงานที่สามารถเปรียบเทียบคุณภาพกับผลงานของกลุ่มอื่นได้ และสามารถประเมินได้โดยผู้เชี่ยวชาญ มีการประเมินและให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างสม่ำเสมอ และประเมินทั้งผลงานกลุ่มและกระบวนการทำงานเป็นทีม

3. งานที่มอบหมายควรวางเงื่อนไขในลักษณะที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาความเป็นทีม งานที่เหมาะสมกับผู้เรียนในกลุ่มการเรียนรู้โดยใช้ทีมเป็นฐาน คือ งานที่ออกแบบให้กลุ่มผู้เรียนต้องมีปฏิสัมพันธ์กันโดยการนำแนวคิดที่เรียนไปใช้ตัดสินใจแก้ปัญหาที่มีความสลับซับซ้อน ซึ่งต้องอาศัยการระดมความคิดที่หลากหลาย และควรเป็นงานที่สามารถนำเสนอผลการตัดสินใจในรูปแบบที่ไม่สลับซับซ้อน โดยให้ยึดหลัก 3s ในการออกแบบงาน คือ (1) Sameness มอบหมายงานหรือประเด็นปัญหาเดียวกันสำหรับผู้เรียนทุกทีม เพื่อให้สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างทีม สามารถเปรียบเทียบคำตอบระหว่างทีม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากบทเรียนและข้อมูลย้อนกลับของกลุ่มอื่น (2) Specific choice มอบหมายงานที่ให้ผู้เรียนนำแนวคิดที่เรียนไปใช้ในการตัดสินใจทางเลือกทางออกที่เฉพาะเจาะจงในการแก้ปัญหา เพื่อฝึกการใช้ทักษะการคิดระดับสูง (3) Simultaneously report ให้ผู้เรียนรายงานผลพร้อมกัน ซึ่งมีข้อดีคือ แต่ละกลุ่มไม่มีโอกาสรู้คำตอบของกลุ่มอื่นล่วงหน้า ทำให้ต้องพยายามหาเหตุผลและข้อมูลเพื่อสนับสนุนคำตอบที่เป็นจุดยืนของตน และทำให้ผู้เรียนมีโอกาสได้รับข้อมูลย้อนกลับจากการเปรียบเทียบคำตอบและคำอธิบายสนับสนุนคำตอบของตนเองกับกลุ่มอื่น โดยให้เวลาผู้เรียนในการซักถามเหตุผลและข้อสนับสนุนทางเลือกของกลุ่มอื่น

4. การให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนทันทีและอย่างสม่ำเสมอ การให้ข้อมูลย้อนกลับทันทีเป็นประโยชน์สำหรับการเรียนรู้เนื้อหา และการพัฒนาความเป็นทีม ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลย้อนกลับจากผลการทดสอบเพื่อประเมินความพร้อมในการเรียนทั้งรายบุคคลและรายทีม หรืองานกลุ่ม เนื่องจากเป็นการช่วยให้สมาชิกในทีมตระหนักถึงคุณค่าของการมีส่วนร่วมของสมาชิกอย่างทั่วถึง และการให้คะแนนกลุ่มต่อหน้าทุกคนในชั้นเรียนก็ยังเป็นการช่วยสร้างแรงจูงใจให้สมาชิกของทีมผนึกกำลังในการปกป้องทีมอย่างสามัคคีกันอีกด้วย

วิธีการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ทีมเป็นฐาน Fink (อ้างถึงในอภิภา ปรัชญพฤทธิ์, 2555) ได้ออกแบบกิจกรรมโดยแบ่งออกเป็น 4 ช่วง ดังนี้

1. ช่วงก่อนเข้าชั้นเรียน เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ 3 เรื่อง คือ

(1) การแบ่งเนื้อหารายวิชาออกเป็นหน่วยการเรียนหลักๆตามหัวข้อหลักของรายวิชา ประกอบด้วยกิจกรรมในชั้นเรียน 3 ประเภทคือ (ก) การให้ผู้เรียนทำแบบทดสอบเพื่อประเมินความพร้อมก่อนเรียนทั้งรายบุคคลและรายทีม โดยมีการให้ข้อมูลย้อนกลับ อธิบายและขยายความเพิ่มเติมในประเด็นหลักของเนื้อหาที่จะเรียน (ข) ออกแบบและจัดกิจกรรมที่เน้นให้

ผู้เรียนฝึกนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ รวมถึงการให้ข้อมูลย้อนกลับ (ค) ประเมินผลความสามารถในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ของผู้เรียนเป็นรายบุคคลและรายทีม

(2) กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์การเรียนในระดับรายวิชา ผู้สอนควรระบุวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมหรือสิ่งที่ผู้เรียนควรทำได้เมื่อเรียนจบรายวิชา และความรู้ความเข้าใจแนวคิด คำศัพท์ที่มีความสำคัญต่อการเรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

(3) ออกแบบระบบการให้คะแนน โดยให้น้ำหนักกับผลการเรียนใน 3 ส่วน คือ ผลการปฏิบัติงานรายบุคคล ผลการปฏิบัติงานของทีม และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในทีมแต่ละคนที่มีผลต่อความสำเร็จของทีม และอาจนำการประเมินโดยเพื่อนร่วมทีมมาพิจารณาประกอบในการให้คะแนนด้วย

2. ช่วงเริ่มต้นของการเรียน มีวัตถุประสงค์การเรียนที่สำคัญสรุปได้เป็น 3 ประการ คือ

(1) อธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจถึงเหตุผลที่ใช้กลยุทธ์นี้ในการเรียนการสอน และลักษณะสำคัญของวิธีการเรียนการสอนแบบนี้ในภาพรวมทั้งเรื่องวิธีดำเนินการ ระบบการให้คะแนน และการมอบหมายงาน

(2) จัดสมาชิกเข้ากลุ่ม โดยเริ่มต้นจากการกำหนดขนาดของกลุ่ม 5-7 คน และใช้ความหลากหลายทั้งในแง่ประสบการณ์ และภูมิหลัง

(3) อธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจถึงวิธีคิดคะแนนของการเรียนรู้โดยใช้ทีมเป็นฐาน

3. ช่วงการจัดการเรียนการสอนของแต่ละหน่วยการเรียนหลักๆ มีกระบวนการดังนี้

(1) ใช้กระบวนการ Readiness Assurance Process (RAP) ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ (ก) มอบหมายให้ผู้เรียนศึกษาเนื้อหาล่วงหน้าด้วยตนเองก่อนการเรียนในชั้นเรียน (ข) ให้ผู้เรียนแต่ละคนทำแบบทดสอบเพื่อประเมินความพร้อมก่อนการเรียนเกี่ยวกับแนวคิดสำคัญจากเนื้อหาที่ได้มอบหมายให้อ่านล่วงหน้า (ค) จัดทดสอบกลุ่มโดยใช้ข้อสอบเดียวกันกับที่ใช้ทดสอบรายบุคคล (ง) ให้ข้อมูลย้อนกลับ

(2) มอบหมายให้ผู้เรียนทำงานกลุ่มที่เน้นการฝึกทักษะการนำแนวคิดไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาที่มีความสลับซับซ้อนซึ่งต้องอาศัยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่หลากหลายเพื่อให้ได้ข้อตัดสินในการแก้ปัญหา

(3) ส่งเสริมการสร้างบรรทัดฐานที่ดีของทีมโดยการจัดทำแฟ้มข้อมูลของทีมเพื่อติดตามการเข้าชั้นเรียนและผลการปฏิบัติงานของทีม

4. ช่วงท้ายของรายวิชา ผู้สอนควรจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนคิดทบทวนประสบการณ์การเรียนตลอดภาคเรียนที่ผ่านมา โดยครอบคลุมถึง แนวคิดหลักของรายวิชา การนำแนวคิดไปประยุกต์ใช้ คุณค่าของการทำงานเป็นทีม การมีปฏิสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพและการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

ดังจะเห็นได้ว่าการเรียนรู้โดยใช้ทีมเป็นฐานนั้นเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่น ทักษะความเป็นผู้นำ ความรับผิดชอบต่อส่วนรวมและความรับผิดชอบต่อตนเอง ดังจากหลักการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนมีความพร้อมที่จะรับผิด (accountability) อีกทั้งการกำหนดให้ผู้สอนให้ข้อมูลย้อนกลับกับผู้เรียนทั้งรายบุคคลและรายกลุ่มก็ยังเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีความตั้งใจในการทำงานเป็นทีมและสามารถก่อให้เกิดความรับผิดชอบต่อทีมและความสามัคคีในทีมอย่างแน่นแฟ้นขึ้น ซึ่งทักษะเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นทักษะทางศตวรรษที่ 21 ด้านทักษะสังคมดังที่ได้กล่าวข้างต้นทั้งสิ้น

จากการเรียนรู้โดยใช้ทีมเป็นฐานและแนวทางการสอนปรัชญาแบบกลุ่มย่อยที่น่าสนใจ ผู้เขียนจึงได้สังเคราะห์ออกมาเป็นแนวทางการสอนปรัชญาและศาสนาเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้านทักษะทางสังคม ซึ่งจะขอเรียกว่าการสอนปรัชญาและศาสนาแบบใช้ทีมเป็นฐาน โดยแบ่งกิจกรรมเป็น 4 ช่วง ดังนี้

1. <u>ช่วงก่อนเข้าชั้นเรียน</u> ผู้สอนแบ่งเนื้อหารายวิชาออกเป็นหน่วยการเรียนหลักๆตามหัวข้อหลักของรายวิชาที่สอนในสาขาปรัชญาและศาสนา โดยมีการเตรียมกิจกรรมที่จะทำในชั้นเรียน 3 กิจกรรม คือ (1) การให้ผู้เรียนทำแบบทดสอบเพื่อประเมินความพร้อมก่อนเรียนทั้งรายบุคคลและรายทีม และให้ข้อมูลย้อนกลับ (2) ออกแบบและจัดกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนฝึกนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ รวมถึงการให้ข้อมูลย้อนกลับ (3) ประเมินผลความสามารถในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ของผู้เรียน

เป็นรายบุคคลและรายทีม โดยอาจเตรียมเกณฑ์การประเมินผลไว้ล่วงหน้าได้ เช่น การทำรูบริค เพื่อให้การประเมินผลมีความเที่ยงตรงและยุติธรรมกับทุกคนและทุกทีม นอกจากนี้แล้วผู้สอนยังอาจต้องกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์การเรียนในระดับรายวิชาไว้ล่วงหน้าโดยระบุวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมหรือสิ่งที่ผู้เรียนควรทำได้เมื่อเรียนจบรายวิชา และความรู้ความเข้าใจแนวคิด คำศัพท์ที่มีความสำคัญต่อการเรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม เช่น ในรายวิชาปรัชญาเบื้องต้น ผู้สอนอาจกำหนดให้ผู้เรียนเมื่อเรียนจบรายวิชาแล้ว สิ่งที่ควรทำได้ คือ การสามารถคิดและอภิปรายเชิงวิพากษ์ การมีความรู้ความเข้าใจเรื่อง “โลกของแบบ” ของเพลโต รวมทั้งการสามารถประยุกต์แนวคิดดังกล่าวเพื่ออธิบายเกี่ยวกับกำเนิดของสรรพสิ่งรอบตัวได้ เป็นต้น และมีการออกแบบระบบการให้คะแนน โดยให้น้ำหนักกับผลการเรียนใน 3 ส่วน คือ ผลการปฏิบัติงานรายบุคคล ผลการปฏิบัติงานของทีม และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในทีมแต่ละคนที่มีผลต่อความสำเร็จของทีม และอาจนำการประเมินโดยเพื่อนร่วมทีมมาพิจารณาประกอบในการให้คะแนนด้วย ซึ่งแนวทางที่ผู้เขียนคิดว่าสะดวกที่สุดในการออกแบบการประเมินดังกล่าวนี้คือ การใช้รูบริค

2. <u>ช่วงเริ่มต้นของการเรียน</u> ผู้สอนอธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจถึงเหตุผลที่ใช้กลยุทธ์การเรียนรู้โดยใช้ทีมเป็นฐานในการเรียนการสอน และอธิบายเกี่ยวกับลักษณะสำคัญของวิธีการเรียนการสอนแบบนี้ในภาพรวมทั้งเรื่องวิธีดำเนินการ ระบบการให้คะแนน การคิดคะแนน และการมอบหมายงาน และมีการจัดสมาชิกเข้ากลุ่ม โดยกำหนดขนาดของกลุ่ม กลุ่มละ 5-7 คน ซึ่งผู้สอนอาจแบ่งกลุ่มโดยใช้ความหลากหลายของผู้เรียนเป็นพื้นฐาน เช่น ให้ผู้เรียนที่มีความชอบ/ความสนใจที่แตกต่างกันมาอยู่ร่วมกัน เพื่อให้เกิดทรัพยากรทางความคิดที่หลากหลาย และกำหนดบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกในทีม โดยผู้สอนอาจให้สมาชิกในทีมเป็นผู้เลือกเอง และให้แต่ละคนในทีมทำหน้าที่ดังกล่าวนี้สลับสับเปลี่ยนกันไปในแต่ละสัปดาห์ที่มีการเข้าทีม คือ (1) ผู้นำการอภิปราย มีหน้าที่หลักในการดำเนินการสนทนาของทีม รวมทั้งตั้งคำถามที่น่าสนใจเชิงสร้างสรรค์เกี่ยวกับเรื่องที่กำลังอภิปราย (2) เลขานุการของทีม มีหน้าที่บันทึกการอภิปราย และรายงานผลการอภิปรายหรือข้อตัดสินที่เป็นมติของทีมต่อเพื่อนทีมอื่นๆ และเพื่อให้การทำงานในทีมเป็นไปอย่างราบรื่น หรือให้มีปัญหาน้อยที่สุด ผู้สอนอาจกำหนดให้มีแฟ้มการดำเนินงานของแต่ละทีม เพื่อให้แต่ละทีมบันทึกการทำงานและผลการดำเนินงานในแต่ละสัปดาห์ รวมทั้งบันทึกปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นกับการทำงานในทีมและวิธีการแก้ไขที่สมาชิกในทีมช่วยกันคิด แล้วนำส่งผู้สอนหลังการเข้าทีมทุกครั้ง เพื่อให้ผู้สอนได้รับทราบต่อไป

3. <u>ช่วงการจัดการเรียนการสอนของแต่ละหน่วยการเรียนหลักๆ</u> แบ่งเป็น 4 กระบวนการ ดังนี้

3.1 *การทดสอบก่อนเรียน* ผู้สอนสามารถใช้กระบวนการ Readiness Assurance Process (RAP) ทุกครั้งที่มีการเริ่มหน่วยการเรียนใหม่ คือ (ก) มอบหมายให้ผู้เรียนศึกษาเนื้อหาล่วงหน้าด้วยตนเองก่อนการเรียนในชั้นเรียน (ข) ให้ผู้เรียนแต่ละคนทำแบบทดสอบเพื่อประเมินความพร้อมก่อนการเรียนเกี่ยวกับแนวคิดสำคัญจากเนื้อหาที่ได้มอบหมายให้อ่านล่วงหน้า (ค) จัดทดสอบกลุ่มโดยใช้ข้อสอบเดียวกันกับที่ใช้ทดสอบรายบุคคล โดยคำตอบจะต้องเป็นมติของกลุ่ม (ง) ให้ข้อมูลย้อนกลับ

3.2 *การเข้าทีม* ในการเข้าทำงานเป็นทีมนั้น ผู้สอนอาจกำหนดหัวข้อของการทำงานที่เน้นการฝึกทักษะการนำแนวคิดไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาที่มีความสลับซับซ้อนซึ่งต้องอาศัยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่หลากหลายเพื่อให้ได้ข้อตัดสินในการแก้ปัญหา โดยอาจให้หัวข้อตามเรื่องที่เรียนในรายวิชาของสาขาปรัชญาและศาสนา หากเป็นรายวิชาในสาขาปรัชญา เช่น ในวิชาจริยศาสตร์ อาจมีหน่วยการเรียนเรื่องเกณฑ์การตัดสินความดี เป้าหมายสูงสุดของชีวิต ส่วนรายวิชาในสาขาศาสนา เช่น พุทธปรัชญา อาจมีหน่วยการเรียนเรื่องพุทธธรรมต่างๆ ผู้สอนอาจนำปัญหารอบตัว ตั้งแต่ในมหาวิทยาลัยไปจนถึงปัญหาสังคม ปัญหาใดปัญหาหนึ่ง มาให้แต่ละทีมอภิปราย(อาจกำหนดให้ทุกทีมพิจารณาปัญหาเดียวกัน เพื่อให้มีการถกปัญหาร่วมกันระหว่างทีม) แล้วให้แต่ละทีมนำแนวคิดทางปรัชญา/ศาสนามาวิเคราะห์และนำเสนอทางแก้ปัญหา เช่น ปัญหาการรับน้องที่รุนแรงของบางสถาบัน ข้อดีและข้อเสียของระบบSOTUS เป็นต้น หรืออาจเป็นหัวข้อใดๆก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นกับความเกี่ยวข้องในเนื้อหาของแต่ละรายวิชา โดยผู้สอนอาจกำหนดให้ทุกทีมมีการอภิปรายในเรื่องดังกล่าวเป็นเวลา 2-3 ครั้ง (สัปดาห์) โดยกำหนดให้แต่ละทีมช่วยกันคิดประเด็นคำตอบและทางแก้ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวในแต่ละสัปดาห์ และกำหนดให้ผู้เรียนส่งแฟ้มข้อมูลการทำงานของทีมทุกสัปดาห์ที่มีการเข้าทีม เพื่อติดตามความก้าวหน้าของการทำงานในทีมและให้ข้อมูลย้อนกลับ รวมทั้งอาจให้คำแนะนำช่วยเหลือหากทีมใดรายงานถึงปัญหาของการทำงานกลุ่ม อย่างไรก็ตาม ใน

การเข้าทีมนั้น บางครั้งอาจไม่ได้ทำทุกหน่วยการเรียน หรือในบางครั้งอาจมีการให้ทำเพื่อเป็นการทำรายงานกลุ่มที่แต่ละทีมอาจทำในหัวข้อที่แตกต่างกันก็เป็นได้ ทั้งนี้ขึ้นกับความเหมาะสมของเนื้อหารายวิชา เวลา และการวางแผนของผู้สอน แต่ผู้สอนก็สามารถให้สมาชิกในทีมกำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละคนในแต่ละสัปดาห์ได้ และสามารถกำหนดให้ผู้เรียนส่งแฟ้มข้อมูลการทำงานของทีมเพื่อติดตามความก้าวหน้าของการทำงานในทีมได้อย่างไม่แตกต่างจากการเข้าทีมในทุกหน่วยการเรียน

3.3 *การรายงานผล* ผู้สอนอาจกำหนดให้ทุกทีมรายงานผลพร้อมกันในสัปดาห์สุดท้ายของหน่วยการเรียนนั้นๆ โดยให้เวลาผู้เรียนแต่ละทีมในการซักถามเหตุผลและข้อสนับสนุนทางเลือกของทีมอื่น รวมทั้งให้ข้อมูลย้อนกลับกับแต่ละทีม อย่างไรก็ตาม หากเป็นการเข้าทีมเพื่อทำรายงานกลุ่มที่แต่ละทีมทำในหัวข้อที่แตกต่างกัน ผู้เรียนแต่ละทีมสามารถร่วมกันคิดวิธีการนำเสนอที่น่าสนใจ เช่น ทำหนังสั้น ทำบทสนทนาที่เป็นการสืบสอบทางปรัชญากับเพื่อนสาขาอื่น โดยอาจนำเรื่องในชีวิตประจำวันเป็นหลักในการสนทนาแล้วสอดแทรกประเด็นทางปรัชญา หรือทำเป็นหนัง/บทสนทนาแบบinteractive เช่น เปิดประเด็นในหนังหรือบทสนทนาไว้ให้ผู้ชมในชั้นได้มีส่วนร่วมในการเลือกหรือตอบคำถาม หรือมีการตั้งคำถามเชิงลึกทางปรัชญาเพื่อให้มีความหลากหลายและมีมิติใหม่ทางความคิด หรือนำเสนอโดยใช้เกมส์ตอบคำถาม ทีมการสอนและอภิปราย ทั้งนี้ไม่ว่าในทีมจะนำเสนอแบบใด หรือจะเป็นการนำเสนอท้ายหย่วยการเรียนทุกหน่วย ทุกคนในทีมจะต้องมีบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน และระบุมาอย่างชัดเจนให้ผู้สอนได้รับทราบ และในท้ายสุด ควรมีการประเมินสมาชิกในกลุ่มโดยให้ทุกคนเป็นผู้ประเมินซึ่งกันและกัน และถือให้คะแนนการประเมินนี้เป็นส่วนหนึ่งของคะแนนงานกลุ่ม

4. <u>ช่วงท้ายของรายวิชา</u> ผู้สอนอาจจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้คิดทบทวนประสบการณ์ถึงสิ่งที่ได้จากการทำงานเป็นทีม คุณค่าของการทำงานเป็นทีม ข้อดี/ข้อเสียและข้อแนะนำต่อไปของการทำงานเป็นทีม และการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น รวมทั้งอาจให้ผู้เรียนแต่ละทีมออกแบบแนวทางของการส่งเสริมการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้สอนได้นำไปเป็นข้อมูลเพื่อพัฒนาด้านการเรียนรู้โดยใช้ทีมเป็นฐานต่อไป

การสอนปรัชญาและศาสนาเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้านทักษะการต่อยอดความรู้แบบนำตนเอง

ทักษะการต่อยอดความรู้นั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับนิสิตในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นนิสิตในสาขาใดก็ตาม เนื่องจากปัจจุบันนี้ สังคมและโลกมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาอันทำให้มีองค์ความรู้ใหม่ๆ และอาชีพใหม่ๆเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมถึงเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นใหม่ๆ เช่น AI ก็มีส่วนทำให้ลักษณะของงานที่ทำนั้นต้องปรับเปลี่ยนไปด้วย ดังนั้นท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วดังกล่าวนี้ ผู้ทำงานจึงต้องมีการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆและมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา ทักษะการเรียนรู้หรือทักษะการต่อยอดความรู้จึงมีความสำคัญยิ่ง อันจะสามารถทำให้ผู้ทำงานสามารถเรียนรู้และปรับตัวในการทำงานได้อย่างรวดเร็ว ดังที่ Johnson (2018) ได้กล่าวเกี่ยวกับประเด็นนี้ไว้ว่า งานในอนาคตนั้นเต็มไปด้วยความไม่แน่นอนและความคลุมเครือ และไม่ว่างานนั้นจะคืออะไร แต่ทักษะหนึ่งที่สำคัญตลอดมาและจะมีความสำคัญยิ่งในอนาคตก็คือ ทักษะการต่อยอดการเรียนรู้ แม้ว่าในขณะนี้เราอาจยังไม่รู้ว่าเรามีความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้อะไร แต่การพัฒนากรอบความคิดของตนเอง (mindset) ว่าเราควรจะต้องมีการเรียนรู้ต่อไปเรื่อยๆก็จะทำให้เกิดการพัฒนาตนเองได้ต่อไปในอนาคต ดังนั้นไม่ว่าเราจะเรียนจบมาปีที่แล้วหรือสิบปีที่แล้วจึงไม่สำคัญ หากเรามีความมุ่งมั่นที่จะสร้างและต่อยอดความรู้และทักษะใหม่ๆให้กับตนเองอย่างต่อเนื่อง และสิ่งนี้เองที่จะสามารถสร้างความแตกต่างและสร้างความก้าวหน้าในหน้าที่การทำงานของตนเองได้

สำหรับการสอนปรัชญาและศาสนาเพื่อพัฒนาทักษะการต่อยอดความรู้นั้น ก่อนที่จะนำเสนอขั้นตอนการพัฒนาทักษะดังกล่าวนี้ ผู้เขียนจะขอนำเสนอแนวทางในการสร้างแรงผลักดันในการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนปรัชญา อันน่าจะสามารถนำไปสู่การต่อยอดความรู้ได้ แล้วจากนั้นจะนำเสนอแนวทางการเรียนรู้แบบนำตนเอง และจึงสังเคราะห์แล้วนำเสนอเป็นขั้นตอนการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้านการต่อยอดความรู้ในการสอนปรัชญาและศาสนาต่อไป

ตารางที่ 5 แนวทางการสร้างแรงผลักดันในการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนในสาขาปรัชญา

การสร้าง “ความรู้สึกทางปรัชญา” (Philosophical Sensitivity) (Lone, 2013)	การเรียนรู้แบบจงใจ (Intentional Learning) (Cholbi, 2007)
ความรู้สึกทางปรัชญา คือ การตระหนักเกี่ยวกับคำถามนามธรรม และคำถามทั่วไปที่สอดแทรกอยู่ในการมีอยู่ของมนุษย์ คำถามดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับการตระหนักถึงการมีอยู่ของตัวตนของมนุษย์ เรื่องเชิงศีลธรรม ความรู้ศิลปะ ความงาม ความยุติธรรม และเสรีภาพ เป็นต้น Lone มองว่าตัวตนทางปรัชญาเกิดขึ้นจากความสามารถของมนุษย์ในการสงสัยเกี่ยวกับประสบการณ์ของตนเอง ความสามารถพื้นฐานของการมีความรู้สึกทางปรัชญา คือ การสามารถมองเห็น หรือแยกแยะปัญหาที่ฝังลึกอยู่ในคำถามต่างๆ เป็นการสะท้อนเกี่ยวกับคำถามทั่วไปและคำถามเชิงนามธรรม มีการดึงเอาความเป็นนามธรรมออกมาจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน โดยการให้ความสนใจกับรายละเอียดลักษณะเฉพาะของสถานการณ์ต่างๆ เมื่อคนๆหนึ่งมี “ความรู้สึกทางปรัชญา” ก็อาจมองอะไรที่แตกต่างจากผู้อื่น เช่น เรื่องโลกธรรมชาติ หากพิจารณาจากการมองของพวกที่มี “ความรู้สึกทางธรรมชาติ” (natural sensitivity) จะหมายถึง พืช สัตว์ และลักษณะต่างๆของธรรมชาติ แต่หากพิจารณาจากการมองของผู้ที่มี “ความรู้สึกทางปรัชญา” ก็อาจมีคำถามเช่น คำว่า ”ธรรมชาติ” หมายความว่าอย่างไร มีใช้คำนี้เพื่อระบุถึงส่วนของโลกที่ไม่ได้สร้างขึ้นโดยมนุษย์ แล้วดอกไม้ที่มนุษย์ปลูก ต้นไม้ที่มนุษย์ปลูก ถือเป็นธรรมชาติด้วยหรือไม่ การพัฒนาให้ผู้เรียนเกิด “ความรู้สึกทางปรัชญา” ทำได้โดยให้ผู้เรียนได้ถามคำถามกันเองจากเรื่องใกล้ตัว และเพิ่มความเป็นนามธรรมมากขึ้น เช่น ทำไมจึงเป็นเพื่อนกัน อะไรที่ทำให้คนนึงกับอีกคนเป็นเพื่อนกัน ความเป็นเพื่อนคืออะไร ซึ่งจะสามารถนำไปสู่การสนทนาทางปรัชญาได้ รวมทั้งการสร้างชุมชนการสืบสอบทางปรัชญา (community of philosophical inquiry) โดยผู้สอนกำหนดหัวข้อของการสนทนาทางปรัชญา และสนับสนุนให้ผู้เรียนได้สนทนาร่วมกันเกี่ยวกับประเด็นนั้นทั้งในแง่ของความลึกและความชัดเจน การสนทนาทางปรัชญาประกอบด้วย การร่วมกันสืบสอบของผู้เรียน เพื่อสร้างความหมายและความเข้าใจผ่านการตรวจสอบคำถามทางปรัชญา/แนวคิดที่น่าสนใจต่างๆ การยอมรับว่าแนวคิดที่ตนถือนั้น สามารถผิดได้ ผู้สอนสร้างความสบายใจให้กับผู้เรียนเกี่ยวกับความไม่แน่นอนของคำตอบทางปรัชญาต่อคำถามที่ได้อภิปรายกัน ผู้เรียนพยายามใช้คำพูดของตนเองในการสร้างข้อถกเถียงทางปรัชญาต่างๆ เลี่ยงการใช้คำเทคนิคโดยไม่จำเป็น ความสำคัญของการพัฒนาให้เกิดความรู้สึกทางปรัชญา คือ ผู้เรียนจะได้มีการพัฒนาการตระหนักรู้ตนเองในหลายๆมิติ และเป็นการพัฒนาทักษะการอ้างเหตุผลและ	การเรียนรู้แบบจงใจเป็นการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความตระหนักในกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง โดยการกระตุ้นให้ผู้เรียนกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ของตนเองและช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้บรรลุเป้าหมายนั้น แนวทางการสอนมีดังนี้ 1. การอธิบายเป้าหมายการเรียนรู้ที่ชัดเจนเพื่อสร้างแรงผลักดันในการเรียนรู้ ผู้สอนจะต้องคำนึงว่าจะใส่เนื้อหาใดให้ผู้เรียนบ้างและด้วยวิธีการใด และจะต้องอธิบายให้ชัดเจนถึงเป้าหมายในการสอน เช่น เมื่อมีการอภิปรายกันในชั้นเรียน ผู้สอนจะต้องแจ้งให้ชัดว่ามีเป้าหมายเพื่ออะไร เนื่องจากหากผู้เรียนไม่รู้เป้าหมาย ผู้เรียนอาจเพิกเฉยและไม่มีส่วนร่วมในการอภิปรายถกปัญหานั้นๆ นอกจากนี้ผู้สอนยังสามารถช่วยให้ผู้เรียนเห็นว่าการอภิปรายมีความสำคัญ โดยการให้ผู้เรียนเขียนข้อสรุปที่สำคัญ 3 ข้อที่ได้จากการอภิปราย เพื่อเป็นการแสดงให้ผู้เรียนเห็นว่าการอภิปรายนั้นเป็นวิธีการสืบสอบที่มีความหมายไม่ใช่เป็นเพียงการใช้วาทศิลป์ไปเรื่อยๆเท่านั้น 2. การวินิจฉัยแนวโน้มการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้สอนควรตรวจสอบว่าผู้เรียนนั้นมีแนวโน้มการเรียนรู้อย่างไร โดยพิจารณาจากการเขียนบทความของผู้เรียน การประเมินตนเองของผู้เรียน เช่น การตรวจสอบความรู้ของตนเองและการแสดงออกถึงการได้มาซึ่งความรู้นั้นๆ การทำแบบทดสอบก่อนและหลังเรียน และการให้ผู้เรียนประเมินตนเองท้ายเทอมโดยการให้ผู้เรียนลองนึกว่าควรจะเรียนอะไรในภาคที่2ของวิชานี้ในเทอมต่อไป ปัญหาใดที่ควรจะนำมาอภิปรายหัวข้อใดที่ควรจะมาเป็นภาคต่อ เป็นต้น 3. การประเมินผล ในการเรียนการสอนนั้น ผู้สอนควรต้องประเมินผลทั้งในแบบการประเมินผลย่อยระหว่างเรียน (formative evaluation) และการประเมินผลรวม หรือการประเมินผลหลังสิ้นสุดการเรียน (summative evaluation) กล่าวคือ ในกิจกรรมการเรียนการสอนหากมีการเขียนบทความหรือความเรียงต่างๆ ผู้สอนควรประเมินผลย่อยด้วย คือ ในแต่ละครั้งเมื่อผู้สอนตรวจบทความแล้ว ควรจะให้ข้อมูลย้อนกลับด้วยว่าลักษณะการเขียน ลักษณะการอ้างเหตุผลของผู้เรียนเป็นอย่างไร มีส่วนใดเป็นใดเป็นจุดแข็งที่ควรพัฒนาต่อไป ส่วนใดเป็นจุดอ่อนที่จะต้องปรับปรุงต่อไป เพื่อให้ผู้เรียนได้มีการปรับปรุงในการเขียนครั้งต่อไป และการให้ข้อมูลย้อนกลับในแง่บวกนั้นสำคัญมาก เนื่องจากจะทำให้ผู้เรียนมีแรงผลักดันที่จะพัฒนาตนเองต่อไป 4. การมีเป้าหมายการเรียนรู้ที่ชี้เฉพาะและชัดเจน ในการเรียนการสอนนั้นผู้สอนต้องอธิบายถึงเป้าหมายการเรียนรู้อย่างชัดเจน หากผู้เรียนไม่เข้าใจว่าจะต้องเรียนรู้อะไรบ้าง มีการประเมินผลอย่างไรและทำไปเพื่ออะไร และจะพัฒนาการเรียนรู้ของตนอย่างไรเพื่อให้มีประสิทธิภาพ สิ่งที่จะเกิดขึ้นก็คือ ผู้เรียนจะสับสนว่าทำไปเพื่ออะไรและอาจเกิดความไม่พอใจในการเรียน รวมทั้งเกิดความงุนงงสงสัยในสิ่งที่เรียน ที่สามารถส่งผลให้มีความรู้สึกด้านลบกับการเรียนในสาขาปรัชญาได้ 5. การผลักดันให้ผู้เรียนเกิดการค้นพบทางปรัชญา ในการสอนปรัชญานั้น ผู้เรียนมักจะพบกับเนื้อหาและวิธีการที่แปลก ไม่เคยพบมา

ตารางที่ 5 แนวทางการสร้างแรงผลักดันในการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนในสาขาปรัชญา

การสร้าง “ความรู้สึกทางปรัชญา” (Philosophical Sensitivity) (Lone, 2013)	การเรียนรู้แบบจงใจ (Intentional Learning) (Cholbi, 2007)
การคิดวิเคราะห์อย่างเข้มแข็ง รวมทั้งมีการพัฒนาทักษะสำคัญผ่านการสืบสอบทางปรัชญา คือ การสามารถถามคำถามที่ดีได้ ปรัชญาจะช่วยให้ผู้เรียนประเมินข้อมูลต่างๆ โดยการถามคำถามเชิงวิเคราะห์และการตัดสินที่มีพื้นฐานบนเหตุผลเชิงวิเคราะห์ มากกว่าบนความเชื่อและอคติ	ก่อน หากผู้สอนต้องการให้ผู้เรียนมีแรงผลักดันตนเองในการเรียนรู้ คือ สามารถตั้งเป้าหมายในการเรียนรู้ของตนเอง และสามารถพัฒนาเหตุผลภายในตนเองเพื่อผลักดันการแสวงหาความรู้ได้ เนื้อหาในกิจกรรมการเรียนการสอนก็จะต้องอยู่ในรูปของปัญหาที่ผู้เรียนมีความคุ้นเคย เช่น เหตุการณ์ในปัจจุบัน ภาพยนตร์ต่างๆ รวมทั้งหนังสืออ่านนอกเวลาที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องในเชิงปรัชญาต่างๆ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนมีแรงผลักดันในการแสวงหาประเด็นการอภิปรายและข้อโต้แย้งต่างๆ และนำมาซึ่งการค้นพบคำตอบและข้อถกเถียงต่อปัญหาเหล่านั้นได้ด้วยตนเอง

การเรียนรู้แบบนำตนเองนั้น มีนิยามที่สรุปได้ว่าคือ การที่ผู้เรียนมีอัตมโนทัศน์ (self-concept) ว่าตนเองสามารถตัดสินใจ รับผิดชอบ สามารถใช้ความคิดวิจารณญาณและมีความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจของตนเอง รวมทั้งสามารถควบคุมและกำกับติดตามการเรียนรู้ของตนเองได้ (Knowles et el, 2005; Merriam, Caffarella, & Baumgartner, 2007; อภิภา ปรัชญพฤทธิ์, 2555)

Knowles (อ้างถึงในอภิภา ปรัชญพฤทธิ์, 2555) ได้เสนอทักษะที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้แบบนำตนเองซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. เข้าใจความแตกต่างระหว่างการเรียนรู้ที่ชี้นำโดยผู้สอนกับการเรียนรู้แบบนำตนเองในเรื่องผู้เรียนและทักษะการเรียนรู้ที่จำเป็น
2. มีอัตมโนทัศน์ว่าเป็นคนพึ่งตนเอง/นำตนเองได้
3. สามารถตระหนักถึงคุณค่าของการทำงานและการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น
4. มีความสามารถในการคิดที่หลากหลาย
5. มีความสามารถวินิจฉัยความต้องการเรียนรู้ของตนหรือตั้งประเด็นคำถามในการสืบสอบได้
6. สามารถกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ได้
7. รู้จักริเริ่มแสวงหาความรู้จากผู้สอนในฐานะผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ ผู้สนับสนุน และที่ปรึกษา
8. สามารถระบุและเลือกใช้แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ไม่ว่าจะเป็นคนหรือวัสดุได้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์
9. สามารถเลือกและใช้กลยุทธ์การใช้ทรัพยากรการเรียนรู้ได้อย่างชำนาญและมีประสิทธิภาพ ซึ่งรวมถึงการสามารถเลือก เก็บรวบรวม จัดระบบ วิเคราะห์และประเมินข้อมูลได้
10. สามารถสื่อสาร ใช้ และสรุปความรู้รวบยอดจากการแสวงหาความรู้ได้
11. สามารถประเมินความสำเร็จในการเรียนรู้ต่างๆตามวัตถุประสงค์ได้

การเรียนรู้แบบนำตนเองนั้นมีวงจรการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ตีความประสบการณ์ที่นำไปสู่การทบทวน โลกทัศน์เดิมและต่อยอดเพื่อสร้างโลกทัศน์ใหม่ Taylor (อ้างถึงในอภิภา ปรัชญพฤทธิ์, 2555) ได้อธิบายเกี่ยวกับวงจรการเรียนรู้แบบนำตนเองว่ามีขั้นตอนดังนี้

1. ผู้เรียนเผชิญสถานการณ์ที่ท้าทายให้ทบทวนข้อสมมติและความคาดหวังเดิมๆ
2. ผู้เรียนเกิดความสับสน กังวลและแยกตัวออกจากสิ่งที่ก่อให้เกิดความสับสน
3. ผู้เรียนระบุปัญหาโดยไม่โทษตนเองหรือผู้อื่น
4. ผู้เรียนเริ่มรู้สึกผ่อนคลายพอที่จะสามารถสำรวจประเด็นปัญหาในแง่มุมต่างๆร่วมกับผู้อื่นได้ ทำให้เกิดความเข้าใจ ความมั่นใจ และความพึงพอใจ
5. ผู้เรียนสะท้อนความคิดกลับกับตนเองเพื่อทบทวนเป้าหมาย

6. ผู้เรียนสังเคราะห์ความคิดและเกิดความเข้าใจที่กระจ่างขึ้นจากการสะท้อนความคิดกลับที่นำไปสู่การพัฒนาแนวทางใหม่ในการทำงานที่ได้รับมอบหมายในการเรียน

7. ผู้เรียนทดสอบความคิดใหม่ที่เกิดขึ้นโดยการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้กับผู้อื่น

8. ผู้เรียนปรับ เพิ่มรายละเอียด และแนะนำแนวทางหรือมุมมองใหม่ที่พัฒนาขึ้น ไปประยุกต์ใช้

จากทักษะที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้แบบนำตนเอง และวงจรการเรียนรู้แบบนำตนเอง รวมทั้งแนวทางการสร้างแรงผลักดันในการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนในสาขาปรัชญา สามารถสังเคราะห์เป็นแนวทางการสอนปรัชญาและศาสนาเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้านการต่อยอดความรู้แบบนำตนเองได้ ซึ่งจะขอเรียกว่า การสอนปรัชญาและศาสนาโดยการสร้างแรงผลักดันในการเรียนรู้และการนำตนเอง ซึ่งจะแบ่งเป็น 5 ขั้นตอนดังนี้

1. อธิบายเป้าหมายการเรียนรู้ ในการสอนปรัชญาและศาสนานั้น ผู้สอนควรคำนึงว่าจะให้เนื้อหาใดกับผู้เรียนบ้างและด้วยวิธีการใด และจะต้องอธิบายให้ชัดเจนถึงเป้าหมายในการสอน เช่น เมื่อมีการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลักและให้ผู้เรียนร่วมกันอภิปรายและประยุกต์แนวคิดทางปรัชญาและศาสนาเพื่อแก้ไขปัญหานั้น ผู้สอนจะต้องแจ้งผู้เรียนให้ชัดเจนว่าเหตุใดจึงให้ร่วมกันอภิปรายแก้ปัญหาที่ยกขึ้นมา หรือหากกำหนดให้ผู้เรียนทุกคนเขียนบทความในเรื่องใดก็ได้ที่ตนสนใจโดยให้ค้นคว้าด้วยตนเองและนำแนวคิดทางปรัชญาหรือศาสนาเข้ามาวิเคราะห์ ผู้สอนก็ควรแจ้งให้ผู้เรียนทราบถึงเป้าหมายของการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองว่าเป็นส่วนหนึ่งของการฝึกให้ผู้เรียนได้มีการเรียนรู้แบบนำตนเอง เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีอัตมโนทัศน์ว่าสามารถพึ่งตนเองหรือนำตนเองได้โดยอาจสร้างความเข้าใจให้ผู้เรียนได้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างการเรียนรู้ที่ชี้นำโดยผู้สอนกับการเรียนรู้แบบนำตนเองในเรื่องผู้เรียน รวมทั้งแนะนำถึงทักษะการเรียนรู้ที่จำเป็น เนื่องจากหากผู้เรียนไม่ทราบถึงเป้าหมาย ผู้เรียนอาจไม่เข้าใจว่าจะทำไปเพื่ออะไร และอาจส่งผลให้เกิดความเพิกเฉย ไม่มีส่วนร่วมในการอภิปรายถกปัญหานั้นๆ หรือไม่ตั้งใจศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

2. วินิจฉัยแนวโน้มการเรียนรู้ ผู้สอนควรตรวจสอบว่าผู้เรียนนั้นมีแนวโน้มการเรียนรู้อย่างไร โดยพิจารณาจากการเขียนบทความของผู้เรียน การประเมินตนเองของผู้เรียน เช่น การตรวจสอบความรู้ของตนเองและการแสดงออกถึงการได้มาซึ่งความรู้นั้นๆ การทำแบบทดสอบก่อนและหลังเรียน เพื่อออกแบบแนวทางการสอน การให้คำปรึกษา และการพัฒนาทักษะการเรียนรู้แบบนำตนเองของผู้เรียนอย่างเหมาะสม เช่น จากการทำแบบทดสอบก่อนเรียน หากผู้สอนพบว่าผู้เรียนส่วนใหญ่มีทักษะการอ่านเพื่อจับประเด็นในระดับที่ไม่สูง ผู้สอนอาจออกแบบแนวทางการสอนที่เน้นเสริมสร้างทักษะด้านดังกล่าวนี้ โดยอาจให้ผู้เรียนอ่านจับประเด็น หาคำสำคัญ และใจความสำคัญของเรื่องโดยเขียนบันทึกหรือทำเป็นmindmapแล้วส่งผู้สอนก่อนเข้าชั้นเรียน และฝึกให้ทำเช่นนี้ไปเรื่อยๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความคุ้นชินและนำไปปฏิบัติเองได้หากจะต้องศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

3. การกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ที่ชี้เฉพาะและชัดเจน ในการเรียนการสอนปรัชญาและศาสนานั้น นอกจากที่ผู้สอนจะต้องอธิบายถึงเป้าหมายการเรียนรู้อย่างชัดเจนแล้ว ผู้สอนอาจฝึกให้ผู้เรียนได้วางแผนการเรียนรู้ของตนเองด้วย เช่น อาจให้ผู้เรียนวางแผนหรือกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ของตนว่าในการเรียนสัปดาห์นั้นๆ ผู้เรียนต้องการให้ตนเองได้อะไรจากการเรียนรู้ในวิชานั้นๆบ้าง และเมื่อเรียนแล้ว อาจให้ผู้เรียนประเมินว่าตนเองได้รับในสิ่งที่ตั้งเป้าหมายไว้มากน้อยเพียงใดพบกับปัญหาใดหรือไม่ และหากพบ คิดว่าจะวางแผนแก้ปัญหานั้นอย่างไรในการเรียนครั้งต่อไป เป็นต้น ส่วนในกรณีที่ผู้สอนให้ผู้เรียนทำรายงานกลุ่ม หรือรายงานเดี่ยว ผู้สอนอาจส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ตั้งเป้าหมายการเรียนรู้ของตนเอง โดยอาจเริ่มจากการวินิจฉัยความต้องการเรียนรู้ของตน/กลุ่ม ตั้งประเด็นคำถามที่ตน/กลุ่มต้องการหาคำตอบจากการศึกษาค้นคว้า รวมทั้งกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ของตน/กลุ่มได้ และอาจส่งเสริมให้ผู้เรียนได้วางแผนการทำงานของตนล่วงหน้าตามเป้าหมายและคำถามที่ต้องการหาคำตอบ เช่น จะค้นคว้าอะไร อย่างไร เมื่อใด และจะดำเนินการเขียนอะไร อย่างไร เพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้เวลาการทำงานอย่างคุ้มค่า และทันกำหนดเวลาในการส่งงาน เมื่อผู้เรียนทำงานเสร็จสิ้นแล้ว ผู้สอนอาจให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเองอีกครั้งว่าสามารถทำตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้หรือไม่ และสามารถตอบคำถามที่ตนเอง/กลุ่มได้ตั้งไว้หรือไม่ อย่างไร และพบกับปัญหาใดหรือไม่ รวมทั้งนำเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาต่อไป

4.การผลักดันให้ผู้เรียนเกิดการค้นพบทางปรัชญาและศาสนา ในการสอนปรัชญาและศาสนานั้น ผู้เรียนมักจะพบกับเนื้อหาและวิธีการที่แปลกและไม่เคยพบมาก่อน หากผู้สอนต้องการให้ผู้เรียนมีแรงผลักดันหรือมีการนำตนเองในการเรียนรู้ คือ สามารถตั้งเป้าหมายในการเรียนรู้ของตนเองดังกล่าวข้างต้น และสามารถพัฒนาเหตุผลภายในตนเองเพื่อผลักดันการแสวงหาความรู้ได้ เนื้อหาในกิจกรรมการเรียนการสอนอาจอยู่ในรูปของปัญหาที่ผู้เรียนมีความคุ้นเคย เช่น เหตุการณ์ในปัจจุบัน ภาพยนตร์ต่างๆ หนังสืออ่านนอกเวลาที่มีเนื้อหาเชิงปรัชญา รวมทั้งประเด็นเรื่องอื่นๆที่ผู้เรียนชอบหรือสนใจ เช่น ดนตรี ศิลปะ หรือแฟชั่น และนำมาเชื่อมโยงกับประเด็นคำถามทางปรัชญาที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้เรียนเกิด “ความรู้สึกทางปรัชญา” คือ การสามารถมองเห็น หรือแยกแยะปัญหาที่ฝังลึกอยู่ในคำถามต่างๆ มีการดึงเอาความเป็นนามธรรมออกมาจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน โดยการให้ความสนใจกับรายละเอียดลักษณะเฉพาะของสถานการณ์ต่างๆ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนมีแรงผลักดันในการแสวงหาประเด็นการอภิปรายและข้อโต้แย้งต่างๆ เช่น คำถามว่า “ความงามหรือความไพเราะในดนตรีคืออะไร” “ความไพเราะเป็นเรื่องอัตวิสัยหรือวัตถุวิสัย” “แฟชั่นคืออะไรและเป็นศิลปะหรือไม่” ซึ่งผู้สอนอาจกำหนดให้เป็นการอภิปรายกลุ่มย่อยโดยแบ่งตามความสนใจของผู้เรียน และอาจให้ผู้เรียนแต่ละคนในกลุ่มได้คิดประเด็นการอภิปรายเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวด้วยตนเอง ส่วนผู้สอนจะอยู่ในฐานะผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ ผู้สนับสนุน และที่ปรึกษาเท่านั้น เพื่อเป็นการฝึกให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าและเลือกใช้แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ด้วยตนเอง รวมทั้งฝึกให้ผู้เรียนได้เก็บรวบรวม จัดระบบ วิเคราะห์และประเมินข้อมูล อีกทั้งยังเป็นการฝึกให้ผู้เรียนได้สื่อสาร ใช้ และสรุปความรู้รวบยอดจากการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองเพื่อนำมาอภิปรายกับเพื่อนในกลุ่ม หรือหากเป็นการทำรายงานเดี่ยวที่ไม่มีการเข้ากลุ่ม ผู้สอนอาจกำหนดให้ผู้เรียนแต่ละคนมีการนำสิ่งที่ตนค้นพบจากการค้นคว้าไปให้เพื่อนช่วยกันอ่านเพื่อหาจุดแข็งและจุดอ่อนของข้อค้นพบของตน ซึ่งในจุดนี้เองที่ผู้เรียนอาจได้พบกับปัญหาหรืออุปสรรคในการเรียนรู้ต่างๆในขั้นที่ 1-3 จากวงจรการเรียนรู้แบบนำตนเอง 8 ขั้นของ Taylor ขั้นแรกคือการเผชิญสถานการณ์ที่ท้าทายให้ทบทวนข้อสมมติและความคาดหวังเดิมๆ ขั้นที่สองคือการเกิดความสับสน กังวลและแยกตัวออกจากสิ่งที่ก่อให้เกิดความสับสน ผู้สอนในฐานะผู้อำนวยความสะดวกสามารถให้คำปรึกษากับผู้เรียนได้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถระบุปัญหาที่ตนเองพบซึ่งเป็นขั้นที่สามของวงจร เพื่อนำไปสู่การแก้ไขต่อไป เมื่อผู้เรียนสามารถผ่านจุดนี้ไปได้ ผู้เรียนก็จะเริ่มรู้สึกผ่อนคลายพอที่จะสามารถสำรวจประเด็นปัญหาในแง่มุมต่างๆร่วมกับผู้อื่นได้ ทำให้เกิดความเข้าใจ ความมั่นใจ และความพึงพอใจในการค้นคว้าของตนเอง ซึ่งเป็นขั้นที่สี่ของวงจร และสามารถนำไปสู่ขั้นที่ห้าคือ การสะท้อนความคิดกลับกับตนเองเพื่อทบทวนเป้าหมายได้ว่าในการค้นคว้าของตนเองนั้น ตนต้องการที่จะอภิปรายในประเด็นปัญหาเรื่องอะไร อย่างไร อันจะทำให้เกิดความเข้าใจในสิ่งที่ตนกำลังทำได้ชัดเจนขึ้น เพื่อให้เกิดการสังเคราะห์ความคิดและนำไปสู่การพัฒนาแนวทางของตนเองในการทำงานที่ได้รับมอบหมายในการเรียน ซึ่งเป็นขั้นที่หกของวงจร จากนั้นเมื่อถึงขั้นของการเข้ากลุ่มอภิปราย จึงเป็นการให้ผู้เรียนได้ทดสอบความคิดใหม่ที่เกิดขึ้นโดยการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้กับผู้อื่น หรือหากเป็นกรณีของการทำรายงานเดี่ยวที่ไม่มีการเข้ากลุ่ม ผู้สอนอาจกำหนดให้ผู้เรียนได้นำเสนอความคิดใหม่โดยแลกเปลี่ยนกับเพื่อนเพื่อช่วยกันพิจารณาถึงจุดแข็ง จุดอ่อน และประเด็นที่ควรเพิ่มเติมในงานซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เพื่อเป็นการฝึกให้ผู้เรียนยอมรับว่าแนวคิดที่ตนถือนั้น ก็สามารถผิดได้ หรือมีจุดอ่อนได้ ซึ่งถือเป็นขั้นที่เจ็ดของวงจร และเมื่อการอภิปรายได้เสร็จสิ้นลง หรือเมื่อช่วยกันพิจารณาเรียบร้อยแล้ว ผู้เรียนจึงปรับ เพิ่มรายละเอียดและมุมมองใหม่ในงานของตน ซึ่งถือเป็นขั้นสุดท้ายของวงจรการเรียนรู้แบบนำตนเอง

5. การประเมินผล ในการเรียนการสอนปรัชญาและศาสนานั้น ผู้สอนควรมีการประเมินผลทั้งในแบบการประเมินผลย่อยระหว่างเรียน (formative evaluation) และการประเมินผลรวม หรือการประเมินผลหลังสิ้นสุดการเรียน (summative evaluation) เช่น หากมีการเขียนบทความหรือความเรียงต่างๆ ผู้สอนควรประเมินผลย่อยด้วย คือ ในแต่ละครั้งเมื่อผู้สอนตรวจบทความแล้ว ควรให้ข้อมูลย้อนกลับด้วยว่าลักษณะการเขียน ลักษณะการอ้างเหตุผลของผู้เรียนเป็นอย่างไร มีส่วนใดเป็นใดเป็นจุดแข็งที่ควรพัฒนาต่อไป ส่วนใดเป็นจุดอ่อนที่จะต้องปรับปรุงต่อไป เพื่อให้ผู้เรียนได้มีการปรับปรุงในการเขียนครั้งต่อไป ซึ่งการให้ข้อมูลย้อนกลับในแง่บวกนั้นสำคัญมากเนื่องจากจะทำให้ผู้เรียนมีแรงผลักดันที่จะพัฒนาตนเองต่อไป นอกจากนี้ผู้สอนอาจกำหนดให้มีการประเมินแบบเพื่อนประเมินเพื่อน (peers evaluation) โดยผู้สอนอาจทำรูบริคการประเมินไว้ให้ เพื่อให้ผู้เรียนได้ช่วยกันตรวจสอบการเขียนซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังเป็นการช่วยให้ผู้เรียนได้ตระหนักว่าในการตรวจ

บทความนั้น ผู้สอนจะพิจารณาในส่วนใดบ้าง และผู้เรียนเองก็จะได้สะท้อนคิดจากการตรวจงานเพื่อนว่าตนเองยังขาดตกบกพร่องในส่วนใดด้วยหรือไม่ และควรปรับปรุงและพัฒนาการเขียนต่อไปอย่างไร เป็นต้น

จาก 5 ขั้นตอนนี้ ผู้สอนอาจฝึกให้ผู้เรียนทำจนเป็นนิสัย เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำทักษะดังกล่าวนี้ไปใช้ในวิชาอื่นและที่สำคัญอย่างยิ่งคือ สามารถนำทักษะนี้ไปใช้เพื่อต่อยอดความรู้ของตนเมื่อเข้าสู่โลกของการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้ของตนเอง การตรวจสอบผลที่ได้กับเป้าหมายที่ตั้งไว้ รวมทั้งการสร้างแรงผลักดันในการเรียนรู้ให้กับตนเอง การค้นพบปัญหาในการเรียนรู้ของตนรวมทั้งการแก้ปัญหาดังกล่าว อันจะนำไปสู่การได้มาซึ่งความรู้ใหม่ การวิเคราะห์สังเคราะห์ความคิดและความรู้ใหม่เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานต่อไป

สรุป

ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 นั้นสามารถสังเคราะห์ออกมาได้เป็น 4 ด้านใหญ่ๆ คือ (1) ทักษะด้านพุทธพิสัย ประกอบด้วย ทักษะความรู้และการตระหนักเกี่ยวกับโลกรอบตัว ทักษะการประยุกต์ใช้ ทักษะการคิดวิจารณญาณและการแก้ปัญหา และทักษะความคิดริเริ่มและความคิดสร้างสรรค์ (2) ทักษะด้านการสื่อสาร ประกอบด้วย ทักษะด้านข้อมูลเทคโนโลยี และสารสนเทศ และทักษะการสื่อสารทั้งการพูดและเขียน (3) ทักษะทางสังคม ประกอบด้วย ทักษะการทำงานเป็นทีม ความเป็นผู้นำ และความรับผิดชอบ และทักษะทางสังคมและทักษะข้ามวัฒนธรรมหรือข้ามเครือข่าย (4) ทักษะการต่อยอดความรู้โดยการเรียนรู้แบบนำตนเอง ทักษะต่างๆดังกล่าวนี้มีความเกี่ยวเนื่องกับการทำปรัชญาอันเป็นการฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดเชิงวิพากษ์ การคิดเชิงตรรกะ และการคิดเชิงบูรณาการ ในแง่ที่ว่าการทำปรัชญาสามารถเป็นพื้นฐานเพื่อนำไปสู่การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ต่อไปได้ สำหรับการสอนปรัชญาและศาสนาที่เป็นการฝึกให้ผู้เรียนทำปรัชญาโดยการนำระเบียบวิธีคิดของสาขาวิชาปรัชญาและศาสนามาเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ และสร้างความรู้ทางปรัชญาและศาสนา ซึ่งในบทความนี้จะเน้นการพัฒนาผู้เรียนในสาขาปรัชญา/ปรัชญาและศาสนา ระดับปริญญาบัณฑิตนั้น สามารถเป็นไปเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ได้โดยแนวทางต่างๆ กล่าวคือ การพัฒนาทักษะด้านพุทธพิสัย อาจทำได้โดยการตรวจสอบความเชื่อ และการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก การพัฒนาทักษะด้านการสื่อสาร อาจทำได้ด้วยวิธีการฝึก 4 ขั้นตอนแบบPICA คือ การฝึกอ่านเขียนเบื้องต้น-วิเคราะห์วิพากษ์เบื้องต้น-การฝึกเขียนบทความทางปรัชญา-การฝึกการนำเสนอ การพัฒนาทักษะทางสังคม อาจทำได้โดยการสอนปรัชญาและศาสนาแบบใช้ทีมเป็นฐาน และการพัฒนาทักษะการต่อยอดความรู้โดยการเรียนรู้แบบนำตนเอง อาจทำได้โดยการสอนปรัชญาและศาสนาโดยการสร้างแรงผลักดันในการเรียนรู้และการนำตนเอง ซึ่งการพัฒนาทักษะทั้ง 4 ด้านนี้สามารถทำได้พร้อมกัน เช่น ในการสอนปรัชญาและศาสนา ผู้สอนอาจกำหนดให้ผู้เรียนมีการตรวจสอบความเชื่อของตนเกี่ยวกับเรื่องที่เรียนในแต่ละสัปดาห์ หรือมีการใช้ปัญหาเป็นหลักในการเรียนการสอนและกำหนดให้ผู้เรียนได้ร่วมกันอ่าน วิเคราะห์วิพากษ์ และฝึกเขียนวิพากษ์ปัญหาดังกล่าว รวมทั้งอาจกำหนดให้มีการเข้าทีมในการทำรายงานเกี่ยวกับปัญหาที่กำหนดให้ และให้แต่ละทีมได้วางแผนการค้นคว้าต่อยอดความรู้ด้วยตนเอง รวมทั้งมีการนำเสนอผลการค้นคว้าของแต่ละทีมต่อไป เป็นต้น สำหรับการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ดังกล่าวนี้นอกจากที่จะทำให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์ในการเรียนปรัชญาและศาสนาแล้ว ผู้เรียนยังน่าจะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนรายวิชาอื่น อีกทั้งยังอาจสามารถนำไปต่อยอดและประยุกต์ใช้ในการทำงานได้ต่อไปอีกด้วย

บรรณานุกรม

มารค ตามไท. 2541. การสอนตรรกวิทยาเพื่อการคิดเชิงวิพากษ์. ใน สิริเพ็ญ พิริยจิตรกรกิจ และคณะ (บรรณาธิการ), **มารค แห่งปัญญาของมารค ตามไท**, หน้า 110-123. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์จตุพร.

วิจารณ์ พานิช. (2556). **การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสยามกัมมาจล.

อภิภา ปรัชญพฤทธิ์. (2555). หลักสูตรและการเรียนการสอนอุดมศึกษา : พาราไดม์และวิธีปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: อินทภาษ.

เอกศักดิ์ ยุกตะนันทน์. (2543). การสอนวิชาปรัชญาตามแนวการสอนแบบวิเคราะห์วิจารณ์และตามแนวทฤษฎีการเรียนรู้แบบคอนสตรัคชันนิซึม. ในอำพร ไตรภัทร (บรรณาธิการ), คู่มือการเรียนการสอน การคิดวิเคราะห์วิจารณ์ , หน้า 169-178. ขอนแก่น : ขอนแก่นการพิมพ์, 2543.

Andersen, N. (2010). Filmmaking in the Philosophy Classroom : Illustrating the Examined Life. *Teaching Philosophy, 33*(4), 375-397.

Cholbi, M. (2007). Intentional Learning as a Model for Philosophical Pedagogy. *Teaching Philosophy, 30*(1), 35-58.

Coe, C. D. (2011). Scaffolded Writing as a Tool for Critical Thinking : Teaching Beginning Students How To Write Arguments. Teaching Philosophy. 34 (1) : 33-50.

Colter, R.,and Ulatowski, J.(2015). Freeing Meno's Slave Boy : Scaffolded Learning in the Philosophy Classroom. Teaching Philosophy. 38 (1) : 21-47.

Conley, D.T. (2011). **Four Keys to Career and College Readiness**. Retrieved on 1 January 2019, from http://knowledgecenter.csg.org/kc/system/files/conleyPDF.pdf.

Earl, D. (2015). The Four-Sentence Paper : A Template for Considering Objections and Replies. Teaching Philosophy. 34 (1) : 49-76.

Fahy, G.M. (2006). The Quality of Confusion : Pragmatist Ideals and Aporia. Teaching Philosophy. 29 (4) : 307-325.

Gettings, M. (2013). Student-Centered Discussions in Introductory Philosophy : A Case Study on the Nature of Art. *Teaching Philosophy, 36*(4), 321-336.

Gifford, C.S.(2015). How to Teach Metaphysics. Teaching Philosophy. 38 (2) : 193-220.

Gini, A. (2011). The Importance of Humor in Teaching Philosophy. Teaching Philosophy. 34 (2) : 143-149

Gosnell, J (2012). Integrating Quotations into the Classroom. Teaching Philosophy. 35 (1) : 19-27.

Johnson, H.K. (2018). **The Most Important Skill For 21st-Century Success**. Retrieved on 9 July 2019, from https://www.forbes.com/sites/kevinhjohnson/2018/07/31/the-most-important-skill-for-21st-century-success/#4308daf232c8.

Lee, J.L. (2003). **Toward a Theoretical Foundation For The Teaching Of Philosophy : A Reconstruction Of C.S. Peirce' s Pragmaticism.** Dissertation on the Degree of Doctor of Education, Teachers College. Colombia University.

Levy, N. (2003). Analytic and Continental Philosophy : Explaining The Differences. Metaphilosophy. 34 (3) : 284-304.

Lone, J. M. (2013). The Philosopher as Teacher : Philosophical sensitivity. *Metaphilosophy, 44*(1-2), 171-186.

Malone-France, D. (2008). Composition Pedagogy and the Philosophy Curriculum. Teaching Philosophy. 31 (1) : 59-86

Mulnix, J. W. and Mulnix, M.J.. (2010). Using a Writing Portfolio Project to Teach Critical Thinking Skills. Teaching Philosophy. 33 (1) : 27-54.

Prado, C.G. (2003). Introduction. In C.G.Prado (ed.). **A House Divided : Comparing Analytic and Continental Philosophy**. pp.9-16. New York : Humanity Books.

Stokes, P.(2012). Philosophy Has Consequences! Developing Metacognition and Active Learning in the Ethics Classroom. Teaching Philosophy. 35 (2) : 143-169.

Strawser, M. (2005). Creating Philosophy : Using a Cooperative Learning Approach in the Classroom. *Teaching Philosophy, 28*(2), 115-134.

The Partnership for 21st century skills. (2008). 21st Century Skills, Education & Competitiveness : A Resource and Policy Guide. Retrieved on 1 January 2019, from http://www.p21.org/storage/documents/21st_century_skills_education_and_competitiveness_guide.pdf .

Wagner, T. (2008). **The Global Achievement Gap: Why Even Our Best Schools Don't Teach The New Survival Skills Our Children Need-And What We Can Do About It**. New York: Basic Books.